

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ СЕНАТА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА I

БЕОГРАД 1932 ГОД.

БРОЈ 29

XXVI РЕДОВНИ САСТАНАК СЕНАТА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 15 АПРИЛА 1932 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

Претседавао:

Потпретседник
Др. ФРАН НОВАК

Секретар:
МИЛАН ПОПОВИЋ

Присутни су г. г. Министри: Заступник Претседника Министарског савета, Министар социјалне политике и народног здравља, Иван Пуцељ, Мини-

стар правде Божидар Максимовић, Министар пољопривреде, Јурај Деметровић, Министар физичког васпитања народа, др. Драган Краљевић.

— Почетак у 17.15 часова. —

Садржај:

- 1) Читање и усвајање записника XXV редовног састанка;
- 2) Молбе и жалбе;
- 3) **Дневни ред:** Претрес у начелу и појединостама и коначно усвојење предлога Закона о заштити земљорадника и остављању на снагу појединих одредаба Закона о извршењу и обезбеђењу.

Говорници: извештач Милан Марјановић, заступник Министра трговине и индустрије, Министар пољопривреде Јурај Деметровић, Министар правде Божидар Максимовић, др. Отон Франгеш, др. Емило Гаврила, извештач др. Влада Андрић.

Потпретседник др. Фран Новак: Господо сенатори, пошто је присутан довољан број сенатора, отварамо XXVI редовни састанак Сената.

Молим г. секретара да изволи прочитати записник прошлог састанка.

Секретар Милан Поповић чита записник 25 редовног састанка.

Потпретседник др. Фран Новак: Има ли ко од господо сенатора да учини какав приговор против овако састављеног записника? (Нема). Пошто примедба нема, сматрам, да је записник одобрен и ја га оверовљујем.

Молим г. секретара да изволи сада саопштити спеле молбе и жалбе.

Секретар Милан Поповић: саопштава молбе: Београдских трговаца и претставника београдских трговачких удружења и Трговачко-обртничке коморе у Осеку.

Потпретседник др. Фран Новак: Саопште не молбе упутити се одбору за молбе и жалбе.

Господо, прелазимо сада на дневни ред. На дневном је реду као прва тачка: Претрес извештаја одбора о предлогу Закона о заштити земљорадника и о стављању на снагу појединих одредаба Закона о извршењу и обезбеђењу.

Молим г. извештача да заузме своје место и да изволи прочитати одборски извештај.

Извештач Милан Марјановић чита:

С Е Н А Т

Краљевине Југославије
14 априла 1932 године
у Београду

Господине Претседнице,

У вези Вашег писма од 13 овог месеца бр. 2056 част ми је у прилогу доставити ван извештај одбора за проучавање предлога закона о за-

штити земљорадника и о стављању на снагу појединих одредаба закона о извршењу и обезбеђењу.

Изволите, Господине Претседниче и овом приликом примити уверење о моме особитом поштовању.

Претседник одбора,
(М. П.) **Др. Бењ. Шуперина**, с. р.

Господину
Г-ну Др. Анти Павелићу,
Претседнику Сената,

Београд.

Одбор за проучавање предлога Закона о заштити земљорадника и о стављању на снагу појединих одредаба закона о извршењу и о обезбеђењу на данашњој својој седници узео је у претрес овај предлог и пошто је га свестрано проучио у целости и појединостима саобразно акту Сената од 13 априла 1932 године бр. 2056, подноси Сенату овај

ИЗВЕШТАЈ

Одбор претресајући овај закон, стао је на гледиште да је Краљевска влада овим законом имала намеру да привремено у овом времену и економском стању земље, заштити од штетних и тешких последица све оне сељаке, који би извршивањем тужилачких пресуда остали без земље и постали бескућници а у многим ни своје вјеровнике првенствено не би могли измирити.

С обзиром на слабе приносе лањске економске године, те велике поремећаје у вредности пољопривредних производа, нужно је да се оваква извршења одложе за боља времена.

Одбор сматра да је мера привремена, која не може изазвати веће поремећаје у нашим привредним односима и реперкусије код других занимања. Смањења камата оправдава се смањеном кредитном способношћу нашег земљорадника, јер његова привреда сама собом указује на висину камате коју земљорадник може да поднесе, а она је у сваком случају у садашњим приликама, како је предвиђена у овом закону, довољна за оне који имају потраживања од земљорадника. Нагла промена и вредности земље довела је у незгодан положај оне земљораднике који су куповали земљу и за то се задужили, те не би било корисно по целокупно друштво да се сада под принудним наплатама у време поремећености његових производа, излаже продаји земља и тиме сељак баци у ред бескућника. Ово оправдава и распрострањавање законске заштите на време од дана подношаја овога Закона Народном претставништву до дана ступања на снагу овога закона, јер се уређење оваквих односа своди на дужност земљорадника и његовог непосредног повериоца, ако би тај поверилац био купац имања на принудној продаји.

Да би се јавним продајама бар приближно праве вредности продатих добара, оправдано се уведе у примену именовани пропис закона о извршењима и о обезбеђењима који уређују начин утврђивања вредности добра продаји изложеног, која се вредност мора имати као основа за даљу дражбу (надметање), а тиме се спречавају спе-

кулације којима се иде на то, да се за ништавне цене имања уступају на продаји.

С тога је част одбору умолити Сенат, да прими овај извештај на знање као прави израз мишљења целог одбора и предложени законски предлог прихвати.

За известноце изабрани су: Марјановић Милан и Андрић др. Влада.

Београд, 14 априла 1932 године

Претседник одбора за проучавање предлога Закона о заштити земљорадника,

Др. Бењ. Шуперина, с. р.

Секретар,

Др. В. Андрић, с. р.

Чланови:

Др. Шверљуга, с. р.

Др. Љ. Томашић, с. р.

Инж. Д. Поповић, с. р.

Мил. Марјановић, с. р.

К. Ј. Тимотијевић, с. р.

Мил. Симоновић, с. р.

Господо сенатори, мислим да после овога извештаја Одбора не би имало нарочите потребе, образложавати корисност доношења овога закона. Али, како чујем да се са стране непосвећених у узроке и циљеве за доношење овога Закона чине примедбе и указује на некаква страховања, бар о тим страховињима коју реч да проговорим. У последњем члану овога законскога предлога остављено је да Министар трговине и Министар правде, у споразуму са другим Министрима, у колико одредбе овога Закона засецају у ресор тих других Министра, објасне сам Закон једном уредбом и упуствима, потребним за извршење његово.

У тим упутствима и тој Уредби, по ономе што смо чули од Министра трговине, обратиће се нарочита пажња баш на оно што је донекле код непосвећених у саму ствар изазвало сумњу, — и то ће бити разјашњено. Тако нарочито биће разјашњена тачка 2 параграфа 1 где се говори о солидарним дужницима са земљорадником у истој обавези. У Одбору је било наглашено да солидарни дужници по меничним обавезама могу бити и нетрговци. Водиће се рачуна о таквим обавезама, да они којима се дугује по таквој обавези, имају и солидног дужника у обавези, те да не дође овај Закон у колизију са интересима поверилаца који имају овакве обавезе у рукама. Наглашено је, и по тексту закона ваља схватити тачку 2, параграфа 2, да се она односи само на купца који је поверилац земљорадника. Ако би се коме земљораднику изложило добро продаји или је оно већ било изложено од 19 марта наопамо, а због поремећаја у коме смо ми данас, продаја је ништавна, ако је купац, сам поверилац. И то није неправедно да се дужник земљорадник може у остављеном року обратити надлежној власти и да захтевати да продаја извршена путем лиценцијације буде поништена а да се ономе на чију се штету врши поништај продаје плати 6% камате, да би се он потпуно обештетно. На тај начин

се одлаже рок за принудну продају до бољих времена. Није овде у питању трећи купац, који је задржао право по куповини од првог, јер то би одвело далеко. То право задржава само купац који је поверилац дужника.

Према томе, кад је тежња закона да се да рока свима земљорадницима, да у бољим приликама уреде та своја дуговања, право је да се и оваквом дужнику, чије је имање продато и поверилац га купио у бесцење, изузетно да прилика да би и он искористио тај рок, те да и поверилац не буде оштећен, а и он да не постане бескућник. Сматрао сам за потребно да то нарочито нагласим, јер је то мишљење и целог Одбора, као и г. Министра трговине, који је присуствовао овом нашем раду.

Замера се и чују приговори да је камата ниска; да је 6% камата ниска и да се она уноси и у извршне пресуде, у већ досуђене камате, које су много веће од тих 6%; дакле, да ће се ова камата применити и на извршне пресуде које већ постоје. То би био донекле, по форми, удар, на нека стечена права. Али, кад се узме у обзир то, како смо ми у Одбору схватили, да принудном наплатом, због поремећаја и пада цена и због несташице новца, поверилац у већини случајева не би наплатио често пута ни целу главницу, а то ли оне већ досуђене трошкове и интересе, то се свођење на овај интерес оправдава једним циљем: да једна страна не претрпи штету, и то огромну штету, која је може довести до просјачког штапа, а друга страна у ствари не губи ништа, или губи мало. И законски интерес је код нас 6%, те ако би се тај интерес кроз овај закон вратио на 6%, та је камата довољна, ако се и то само може да наплати у овим приликама, а да нам не остане земљорадник без земље.

Увођење извесних нових прописа из Закона о обезбеђењу и извршењу било је потребно. Тај Закон још није ступио на снагу у овим крајевима. То је нужно и због тога, што се тамо одређује начин пописивања за продају и начин утврђивања цене оног момента кад се продаја има да изврши. Желело се да и у редовном стању тако буде, по Закону о обезбеђењу и извршењу, да се почињу та надметања, те дражбе од извесне нормалне цене. Та се цена проналази по прописима ових одредаба из Закона о извршењу и обезбеђењу, и зато су корисно те одредбе уведене. Досадањи начин утврђивања цене за попис, бар у Србији, био је савршено произвољан. Приликом пописа; два човека која се нађу при руци, кажу цену, често кажу и мању, да не би тобож они као проценци одговарали, или ако неко има намере да купи то добро, да би га што јефтиније купио, па су због тога одређивали багателне цене, а органи који су вршили продају једва су чекали да истекне законски рок у погледу времена за продају, па су тако добра одлазила за много нижу цену него што она у ствари вреди. Овим се хоће да сузбије још и једна већ уочена недостојна спекулација многих људи, којима је то постало занимање да читају по Службеним новинама или огласима где се врши каква продаја, и да крећу на те продаје, у циљу да дођу за мало новаца до великих имања, која имају велику вредност. И дешавало се, по примерима који су нам нарочито

напоменути и познати, да збиља на продаје дођу 2—3 лица, која су се договорила, којима је то циљ да искористе ситуацију, и они даду најнижу цену тако, да врло велико добро, рецимо од 20.000 и више, оде за 1.000, 2.000 и 3.000 динара.

То ће се и без сумње спречити применом ових законских одредаба. И најзад видели смо приговоре у погледу чл. 5., који се односи на новчане заводе. По ономе како нам је г. Министар трговине објаснио и како схватамо, ово је нађено као једна нужност да се нагласи уз овај закон, јер стицај прилика и интерес наших новчаних завода не диктује још потребу, да би се морало доносити једно нарочито законодавство у погледу новчаних завода, права и дужности поверилаца новчаних завода и евентуалних њихових ликвидација.

Ово је последица онога што је било, што се појавило у прошлој години. Наишла је паника, оправдана или неоправдана, каква је, таква је, људи су на новац најосетљивији, полетели улагачи да подижу своју улоге и наравно нема те установе која би могла да врати ономе улагачу његов новац, јер је он пуштен у промет десно, лево. И ако би се сада неким нарочитим законом решавало то питање у свима његовим танчинама и појединостима, изгледа, да би био један веома неповољан ефекат. Одмах би се могло помислити: а, има нечег трулог, опасног, ево држава предузима овакве и онакве мере и опомене и можда би то изазвало једну неосновану панику и још гору, каква се већ била појавила. Овим наглашавањем у § 5 дата је једна изјава у законској форми, да никоме његов улог неће моћи доћи у опасност и да никоји завод не треба да се страши каквог препада, јер држава је ту, да у томе случају, ако се код кога новчаног завода и појави такав поремећај у његовим односима кредитним и т. д., држава је ту влада је ту, да за сваки такав случај донесе какву уредбу, која ће бити повољна, да санира стање, да умири духове и да сваком обезбеди оно, што је његово.

У том смислу смо ми схватили ову одредбу и свакако да ће се то провести и кроз уредбу, коју има г. Министар правде да пропише.

Према томе, господе, одбор је из тих разлога нашао да овај законски предлог треба у целиности примити.

Потпретседник др. **Фран Новак**: Пре прелаза на начелну дебату, за реч се пријавио г. Министар пољопривреде.

Министар пољопривреде **Јурај Деметровић**: Господе сенатори, овај законски предлог, о коме сада решавамо, последица је поремећених привредних прилика, последица је ситуације, у коју је наша земља дошла као пољопривредна земља. Све пољопривредне земље данас су у великим тешкоћама. То знадемо ми сви, то знаде цео свет.

У свим пољопривредним земљама, услед абнормалног и страховитог пада цена, наступило је једно стање које се мора назвати ванредним. И те ванредне прилике диктују и траже ванредне мере, ванредну помоћ и сада је само питање оцене, на који начин и у којој форми треба ту помоћ

дати пољопривреднику који се, неоспорно данас налази у најтежим приликама. И друге пољопривредне земље баве се непрестано тим истим проблемом. Већ 1930 године извесне законске мере донела је Немачка за заштиту својих пољопривредника у источној Прусској. Она је предвидела одлагање овршних дражби, одлагање екзекутивних продаја за своје пољопривреднике у тој провинцији. Декретом од 5 децембра пр. године ове су одредбе протегнуте на целу Немачку. То чини Немачка, где су цене на сасвим другом нивоу него у једној експортној пољопривредној земљи; Немачка је наиме импортна земља, т.ј. увозна за пољопривредне продукте и према томе она може увозном царином да те цене регулише и да их пошне на виши ниво.

Ових дана читали смо вест из Чехословачке, која за своје ситне сопственике предвиђа извесне заштитне мере, а у Чехословачкој цене су на другом нивоу, јер је она у главном увозна земља за пољопривредне артикле. Земље исте структуре као што је наша држава, непрестано решавају тај проблем како ће да заштите свог земљорадника. Мацарска је већ донела један закон о земљишном растеретном поступку, где се предвиђа један институт природне наводне, конверзије и редукације земљорадничких дугова. Исто питање решава се у Румунији, где се предвиђа конверзија земљорадничких дугова, а исто тако поступа се и у Бугарској. И према томе неоспорно је, да се то питање заштите земљорадника поставља само по себи на дневни ред услед прилика које постоје у пољопривредним земљама. А на крају те тешкоће пољопривредних земаља признаје данас цео свет, и познато је, да се тим проблемом баве и велике силе и Друштво народа и да се испитују могућности како би се поправиле прилике у пољопривредним земљама, како би се дигла куповна моћ у тим државама и на тај начин почела да решава општа светска криза, јер подизањем куповне моћи становника пољопривредних земаља дала би се могућност за пласман индустријске робе које производе индустријске земље. Ја хоћу тим да истакнем то, да ово питање, које ми сада хоћемо да решимо на овај предложени начин, да је то питање, које се само по себи наметнуло и да није ништа ново и ни мало друкчије, него ли је оно постављено и у другим земљама. Али, господо, најважније је то, како ћемо тај проблем да решимо. Несумњиво је, да овај законски предлог обухваћа односно не решава у потпуности проблем земљорадничке заштите, односно не решава т. зв. проблем, како је формулисан у нашој јавности, проблем раздужења сељака.

Краљевска Влада, заједно са Народним претставништвом, стала је на то гледиште да треба приступити решавању тога проблема етапним путем. Треба у етапама решавати проблем заштите нашег земљорадника. У данашњем моменту, кад је криза највећа, уистину треба водити рачуна да се донесу, и то хитно, оне мере које су за овај моменат најпотребније. Даљи развитак догађаја показује нам којим путем ћемо морати да пођемо. Док су биле цене, — а цео проблем своди се на питање цена — док су биле цене пољопривредних производа на много већем

нивоу, као што је то био случај 1925 године, познато је да се о питању раздужења није у опште дискутовало; то питање није се уопште покретало, није било актуелно. Ми смо данас у једној фази најниже депресије у погледу цена, и донста у томе моменту дати једно решење у потпуности било би донста ризично. Ми сви очекујемо да су данашње прилике ипак пролазне природе и да не могу дуго да трају и да не представљају ништа стално, него рачунамо са поправком тих прилика, а по готову с обзиром на то што су ту настојања свију држава да траже свака за себе национално решење у својим националним границама, као што је и настојање да се нађу решења и на бази интернационалној. Према томе за овај моменат треба да се задржимо на ономе, што треба најхитније и најбрже да се реши, што не трпи никакво одлагање.

Најбрже што треба да се реши то је заштити кров над главом угроженом земљораднику и сачувати земљу у рукама земљорадника. То је један императив, о коме мора да води рачуна цело друштво. И када би господо, за ту сврху требало да се поднесу ма како велике жртве од целине, од читавог нашег друштва, ја сам уверен да би то наше друштво примило, да не би томе приговорило, јер то одговара целој линији наше националне политике од нашег народног уједињења.

Овај законски предлог у првом реду дакле предвиђа заштиту земљорадника на тај начин да спречава, да одлаже продаје сељачке покртности и непокртности. Питање конверзије дугова, које се само по себи намеће и о коме се у нашој јавности дискутује, то је један сложен проблем. Питање конверзије дугова у првом реду претставља познавање висине задужења.

Извесне анкете о висини земљорадничких дугова проводила се је 1925 г. у Министарству трговине, и тада се дошло до резултата да сељачки дугови у нашој држави износе по прилици 3 милијарде динара. Те цифре нису аутентичне ни онда биле, нису испитане и установљене на тај начин да би се оне могле сматрати као апсолутно тачне и сигурне. Данас још мање можемо да оциенимо колико је заправо задужење нашег сељака.

Има их који рачунају да је веће од те суме, и вероватно да је тако, али са сигурношћу то не можемо да тврдимо. Међутим кад се приступа решавању о конверзији дугова, и ако се у потпуности хоће да реши тај проблем а не да се само детаљи захтевају, онда је потребно знати, са којом сумом треба да рачунамо да би се могла да предвиде потребна сретства и потребне мере за повољно решење тога проблема, а да се на другој страни не би изазвале веће тешкоће и већи поремћаји.

У ту сврху Министарство пољопривреде спремило је све тако, да ће се моћи у најскорије време приступити испитивању земљорадничких дугова, да можемо утврдити колико они износе, па да се тек онда може у вези са приликама како се буду даље развијале, донети потребна одлука. Морам међутим напоменути; да је била једнодушна мисао и становиште одбора Сената, а то је и становиште Краљевске Владе, да се приликом конверзије земљорадничких дугова може да ради само о конверзији досадашњих, старих дугова, насталих до доношења овог закона, а ни у ком случају, да

би та конверзија требала да обухвати и оне дугове, које ће земљорадник евентуално да прави после доношења овог закона.

Господо, ја мислим да је потребно да се то зна и у нашој јавности и то на обе заинтересоване стране. У првом реду земљорадник, у колико буде вршио каква нова задужења, треба да размисли о том колико му његове прилике допуштају да може да се задужи, па да не срће лакомислено у дуг, јер пољопривреда крај данашње коњуктеуре не подноси ни малих а камо ли већих задужења. Исто тако и на другој страни треба, да су и будући повериоци осигурани у том погледу, да би могли без ризика изаћи на сусрет земљораднику и да га кредитирају у границама које данашње прилике допуштају.

Господо сенатори, у дискусији о том целом проблему било је усвојено, како сам већ раније рекао, начело да треба ићи у овом питању етапним путем и ми доносимо овај закон стварно радимо тако, а уједно стављајући на снагу одредбе закона о извршењу и обезбеђењу, доносимо извесне законске прописе, који ће значити велику помоћ и велику заштиту сељака и сваком другом грађанину у будућности, јер ће се спречити то, да се својина у бесцењу продаје и да се чине злоупотребе које су до сада чинене.

Господо, има извесних приговора који су се износили бар у почетку док још наша јавност није потпуно схватила интенције овог закона, који су се дизали због тога како ће тиме бити окрњена својина, ако се иде са заштитом земљорадника тако далеко како то овај законски предлог предвиђа. Међутим, господо, треба водити рачуна и о заштити човека који је дошао у тешкоћу и треба га заштитити, како се његова својина не би буд зашто продавала или боље рећи отимала. Ако се једном земљораднику или ма ком другом грађанину може његова својина покретна или непокретна да прода у бесцење, онда то значи да заправо отимање, од носно одузимање могућности живота томе човеку.

Према томе, стављање на снагу ових одредаба, као што и доношење самог овог Закона има првенствено социјално значење; иде се за тим да се заштити економски слабога и социјално слабога, да се у томе критичном моменту њему сада помогне. А, господо, ако уважимо то да су задужења вршена у ранијем периоду времена кад су цене пољопривредних производа биле инфлационистичке, а данас мора да одговара тим својим обавезама из онога времена наш земљорадник, онда морамо да разумемо да је он данас у сасвим другим приликама кад има да враћа већи дуг него што је био онда кад је дуг био прављен.

И на крају, господо, још један моменат. Неоспорно је то да земљорадник, крај те коњуктеуре и тих данашњих цена, не може у главном, — нећу да кажем да је то апсолутно у свакоме случају, — не може да одговара својим обавезама. И, према томе, кад би толики и толики повериоци хтели по сву цену да наплате своја потраживања не би им преостало ништа друго него да преузму сва та сељачка имања и да се стварају нови велики поседи, јер нема купаца који би могли да ту земљу преузму, осим, господо, а то је оправдано за ретроактивности извесних одредаба овога Закона,

осим тамо где се нађу поједини шпекуланти, који хоће да искористе ту ситуацију, да буд зашто узимају та сељачка добра, па да могу доцније опет шпекулисати и уз велику добит да могу да отуђују та имања.

Међутим, господо, поставља се питање, које је од нарочите важности, а то је: шта се овим Законом даје а шта се одузима? Даје се, господо, један почек, даје се одлагање продаја земљорадничког имања за шест месеци и даје му се снижење камата. На другој страни, господо, шта се одузима? Одузима се могућност продаје сељачког имања за тих шест месеци, могућност продаје, која, као што сам и пре рекао, налази се под знаком питања, будући да нема тих купаца који би могли тај мањак преузети и купити. Одузима се, ако хоћемо тако да кажемо један део од досадање камате коју су повериоци наплаћивали. Па сада ако вагнемо то на једној страни да желимо да сачувамо сељаку земљу и његов дом, а на другој страни да то има само за последницу да за неколико процената буде смањена камата коју поверилац наплаћује, онда, господо, у истини нема никаквог оправдања да се ма ко узрујава због тога и да приказује како те мере могу да изазову неке веће поремећаје. И ја мислим да она страховања, која су се износила у нашој јавности са разних страна, да су она долазила због неупућености и да она нису оправдана у томе да те мере могу да изазову неке веће поремећаје и да унесу неки већи немир, специјално међу оне кругове на које се непрестано мисли, а то је муљу наше улагаче.

Господо, ред је да кажем коју реч и о кредитним односима код нас. Несумњиво, кредитни односи данас су уздрмани и то не само код нас, него у целом свету и то због оних повремених прилика које наступају, јер у тим данашњим приликама, какове постоје у целом свету захватио је немир оне штедише, оне улагаче, оне који имаду новац у новчаним заводима и у тој паници људи сами не знају што чине. Најбоље и најјаче заводе улагачи у моменте панике у стању су да доведу на руб пропасти. Рачунајући с тиме, да може наступити, па имамо искуства и данас да може наступити оваква једна психоза, која на крају крајева може највише да штети те саме заинтересоване улагаче, морали смо предузети и предвидети извесне мере, и то и у користи самих улагача као и новчаних завода, а тако и у корист целокупне наше привреде; јер, ако најбољи новчани завод мора брзо реализовати своју активу, онда то прави тако велике потешкоће, да он тешко може свему тому да удовољи и да то води све такве заводе до опасности, а на тај начин, на крају крајева штету трпе улагачи, који су довели до тога стања. С друге стране, господо, интерес наше привреде захтева то, да могу наши новчани заводи да мирно продуже свој рад и требало би управо размислити о мерама, које би требало предузети зато, да се спречи оно тесаурисање новца које на жалост код нас постоји. Због те тесаурације, а та тесаурација претставља огромне цифре, због тога цели привредни живот застаје, управо замрсе као и организам од којег толико и толико количине крви изађе. Тако је и са функционисањем привредног живота. Али ја мислим, да је важније од свега

тога окренути све моралне снаге и моралне ауторитете, које имамо у нашој земљи и да ти сви дејствују на стварање великог психолошког стања, како би наступило већи мир, и смиреност у широким редовима нашега народа и специјално и штедиша и на тај начин најлакше би се та криза пребродила. Јер много је речено и коликогод је пута речено, увек је тачно, да кредитна криза је криза поверења и да треба повратити поверење људима, треба повратити поверење у новчане заводе, нека бирају сами улагачи, куда ће улагати свој новац, у које новчане заводе ће их носити, то је ствар њихова. Али је неоспорно то, да је њихова дужност и према самима себи а још више према целом народу, да те суме новца даду новчаним заводима, како би тај новац могао доћи у циркулацију, а не да се новац одузима из привредне циркулације и да му се одузима она функција, коју новац по својој природи има.

Као што рекох, те су мере потребне да се за овај мах спречи рђава страна таквога немира међу улагачима и те су мере предвиђене, и ја се надам да већ само по себи доношење таквих мера имаће једно умирујуће дејство; јер ће се видети да у случају евентуалне панике неће се стајати скрштених руку него ће се дати заштита за нормално функционисање и дотичног новчаног завода и да ће предузети све друге мере које нам диктују интереси народни и државни у ономе моменту.

Господо сенатори, доносећи овај закон ја мислим да ми чинимо једно корисно дело. Корисно је због тога што се види да наше Народне Претставништво није индиферентно према оној невољи у којој се наш земљорадник налази него да смишља најбоље мере које се уопште у таквој прилици могу да смисле, и да тим мерама помогне земљорадника. Ја мислим да ће само по себи то имати једно корисно деловање, јер ће и онај земљорадник који се налази у највећој невољи, видети и знати да има неког који његову бригу брине то је Народно Претставништво. Оно се стара да му помогне, оно га не пушта без помоћи. То Народно Претставништво неће да допусти да се врши пауперизација нашега села, неће да допусти да од сељака постане безкућник.

Господо, то ће дати моралне подршке и снаге нашем земљораднику. Ја сам уверен да наше село које се данас налази у тој кризи осетиће се ојачано да може да се одупре злу које га тишти. Ја сам у Народној скупштини рекао а и овде понављам: село је данас у материјалној и моралној кризи. Ове материјалне тешкоће створиле су једно тешко душевно стање код њега и ми морамо свим овим мерама законским које предузимамо, морамо да му ојачамо тај његов морал, морамо да му ојачамо душевну снагу, тако, да би он лакше могао да претурти ово тешко стање и да се одупре свим овим невољама које га данас тиште.

Господо, те су невоље велике и можда није било периода дуго и дуго, а поготову од нашег уједињења сигурно га није било да је једно Народно Претставништво и једна влада имала да се бори са толиким невољама које су биле земљорадника, као што је то данас случај. И, господо, додајмо да то зло, те невоље, нису дошле због кривнице овога или онога, или како би ми раније

у оно доба говорили, због рада ове или оне партије, или због рада ове или оне владе, него да је то једно опште зло које сатире и друге земље а поготову највише земљорадничке земље. Али кад је већ стање такво онда ми морамо са највећом енергијом да се посветимо тим питањима, да тражимо лека томе злу и да дамо помоћ свугде где је она потребна, разуме се онолико колико смо у стању да то дамо.

И ми, господо, вођени тим осећањем и тим расположењима, мислим да ћемо, ипак, сразмерно лакше савладати тешкоће него ли други народи. Савладаћемо лакше прво због тога што у свима нама, у целом нашем народном друштву, има једна велика словенска етика — створена је једна психологија у читавом нашем народу, психологија која се оцртава у томе што постоји код свих нас осећај солидарности, и да оне жртве, које имају да се поднесу, да би се помогло најслабијим, треба да поднесе цело друштво. То је онај осећај да нам је судбина свима везана и да се не може ни у једном моменту — а поготову не у оваквом — делити у друштвене класе, те да испитујемо особен интерес ове или оне друштвене класе. Постоји интерес целе нације, општи интерес и он диктује извесне мере, — а у првом реду те мере треба да буду употребљене на то да се помогну они који су најслабији и којима је помоћ данас најпотребнија. (Аплауз).

Господо, руковођени том основном мишљу и тим осећајем етике, којима треба да се руководи сви у нашем јавном националном раду, — ми ћемо са тим осећањем донети и овај Закон који ће послужити, како рекох, томе циљу да да потребну заштиту земљораднику, а уједно и да да потребно душевно смирење, те да он може са вером да се бори са свим овим потешкоћама, знајући да није препуштен сам себи, него да је цела нација, као један човек, са њим солидарна и да са њим заједно мучи његову муку. — Ја вас, господо, молим да прихватите овај законски предлог једнодушно, онако како је он прихваћен и у Народној скупштини. На тај начин доказаћемо да данас није онако како је пре било, у нашем јавном животу, да се данас не говори само о сељаку, него да се данас у истини и ради на томе да се сељаку пружи нужна помоћ — помоћ која му је данас веома потребна. (Бурани аплауз).

Потпретседник др. **Фран Новак**: Господо, за реч се пријавио господин Министар правде. Има реч. г. Министар правде.

Министар правде **Божидар Максимовић**: Господо сенатори, као што сам имао част изјавити и у Народној скупштини, овај законски предлог дошао је у следству сагласних тежњи, изражених и у Престоној Беседи и у Адреси Народног претставништва, да се предузму хитне и потребне мере за олакшање тешког положаја нашег сељачког света. У низу мера већ и предузетих и остварених у овоме циљу, долази на ред и на решавање и овај законски предлог, који је у своме првобитном облику био опсежнији и, ако хоћете, и много радикалнији, али који, данас, сведен на овај обим и ову сразмеру, претставља — надам се — оно што се и сме и мора учинити у овоме тренутку.

Судећи по критикама по приговорима, по жалбама, по предлозима, учињеним по оним стварима од разних стручних и интересованих страна, могло би се рећи: да је предлог, овакав какав је сада, остварно равнотежу интереса и није отишао превише ни на једну, ни на другу страну. Остатак, пак, материје, како је она била првотибно обухваћена првим законским предлозима, и у онаквој мери како је првобитно била замишљена заштита земљорадника, остаје за накнадну студију, проучавање и дискусију и у Краљевској Влади и у законодавним телима, при чему ће бити довољно прилике да се разматрањем тога предмета у целини, узму у оцену све оне околности и све оне чињенице, које би могле имати утицаја на стварање даљих одлука и на предузимања евентуалних нових мера.

Господо, стање земљорадника доиста је у овом тренутку јако тешко, и његова невоља у истини треба да буде наша општа брига — то није никаква демагогија. Већ и иначе слабом рентабилитету пољопривреде, која је у овом општем и светском привредном поремећају доведена до невероватног подбацивања и ослабљења до крајњих граница, додата је у овој години тешка оскудица пасивних крајева и несрећне последице ових, још увек, колико јуче понављаних снегова, у погледу сточне хране, те се на тај начин створила једна ситуација заиста мучна и заиста немилна. Та је ситуација захтевала и захтева неодложне и хитне интервенције, ако нећемо и ако не желимо да се понављају онако жалосне ствари, какве су се одиграле пре неки дан код Бањалуке, и ако не желимо да се читаве имовине продају не у бесцење, него, тако рећи, за неколико гроша.

Могли би се, додуше, направити приговори да таквих догађаја не би било, да их нису форсирани, можда, овакви предлози. Другим речима, могло би се, можда, указати донекле на овакве реформе као на узроке тој лудој трци за егзекуцијама. И доиста допуштена је претпоставка: да се један део оваквих егзекуција догодио у намери да се побегне од удара овог закона, и да се за времена измањеврују ова одлагања која закон пројектује. Али, исто тако не треба previdети да други, нарочито у последње време, можда куд и камо већи део егзекуција тражи се и врши се, потпуно независно од мера које ставља у изглед овај закон.

Али, баш ако претпоставимо да није тако, него да је одлагање и без овог закона постало једно правило, по сили околности, или из каквих му драго других разлога, а егзекуције само један редак и нежељен изузетак, — онда шта смета, господо, што долази један закон да санкционише једно већ постојеће фактично стање, и да да обавезне норме, под којима ће се та одлагања вршити?

Мера је нередовна, и то је њена основна мана, као што је мана и свих мера овакве врсте, али су и нередовне прилике, у којима се та мера предлаже и доноси.

У тим и таквим приликама не може се не предузети ништа, и то, господо, не зато, што се хоће да плива на таласима демагогије, како се то воли да рекне у критиковању оваквих мера, већ просто због тога, као што је нарочито јасно истакао г. колега Деметровић, да се сељачки свет у овој теш-

кој невољи не осети беспомоћним и заборављеним чак од врховне државне управе и од свог народног представништва.

Ја бих се први радовао, кад би се те мере, које би се предузеле, давале са једним друкчијим карактером и пружале са другим средствима, али зато што то оне нису и што се у другом виду или са другим средствима овога пута сервирати не могу, то ипак не значи да се оне већ самим тим имају одбацити.

Истина је, и у погледу сељака и у погледу поверилаца овакве мере могу се, како се то приговара, али се не морају, претворити у један дво-резни нож, који може, али не мора, да рапу још више продубљује, уместо да је зацељује, — али, господо, при свему томе што је мера необична, нема у овом тренутку другог начина и другог средства, до ли овог, да се сељаку у овој тешкој невољи да предаха. А он тога предаха мора имати, с тим смо — уверен сам — сви ми начисто, господо.

То је уосталом и мишљење оних, који су најмеродавнији, најјупућенији, најинтересованији, ако не и најодговорнији, у свима питањима кредитних и привредних односа уопште. То је на првом месту као што сам истакао и у дискусији у Народној скупштини мишљење и Народне Банке, — то је у неку руку био и предлог привредних и новчаних организација, и из тих разлога као и из разлога оне солидарности, коју је тако лепо истакао г. Деметровић, ја молим Сенат, да изволи прихватити овај предлог у целини овако, како је предложен. (Бурно одобравање и аплауз).

Потпретседник др. Фран Новак: Реч има г. сенатор др. Отон Франгеш.

Др. Отон Франгеш: Господине Претседниче и господо сенатори, предложена законска основа представља једно-палнативно средство за решење акутног проблема аграрно-политичког, проблема презадужења сељака ми морамо ту законску основу да посматрамо са тог гледишта и, посматрајући је са тог гледишта, ми је морамо усвојити. По мом дубоком уверењу ми не можемо да тражимо још и мимо законске основе лека. Ми морамо да настојимо да очувамо сељака од свега онога што су тако лепо истакла господа министри и г. извештач. И ово је један императив наше дужности као сенатора, као једног дела Народног представништва. Али у погледу појединости морам ипак да истакнем неке недостатке, за које држим да их морам истакнути по нашој одговорности према онима, који су нас овамо изаслали и према целини нашег народа. Држим, господо, да је незгодна установа § 2 тачка 2, јер по њој купац непокретности или покретности после 19 марта ове год. мора да врати или да да за њу одговарајућу вредност; то је једно пресизање у данашње правно стање и ако нема сумње о томе да су се ту догађале разне неподобштине. Ја имам овде неколико писама о томе. Тако на пр. у месту Јашин Томићу продаје се на јавној дражби 110 јутара заједно са зградама и са свим усевима за 167.000 динара; и то купује један адвокат. Како он долази до тога да тако коље свог власника? Даље: 96 јутара са зградама и усевима

продаје се за 155.000 динара и то купује једна Љубљанска банка; она купује у Војводини, — па то мора да револтира! Или даље: 114 комада стоке продаје се за 96 хиљада динара, — па то је немогуће стање! Ту мора да се револтира и нема сумње да је потребно и да је морало доћи до једног законског коректива да се данашњи закони доведу у склад са потребом данашњице. Али, господо, не смео ипак да губимо из вида да се овим одредбама озбиљно пољуљава правна свест у народу. Ми смо ту свест и ту веру у уставом зајамчену неповредивост својине пољуљали провађањем аграрне реформе, истичем провађањем а не законом самим, провађањем, које је било тенденциозно и које је имало да служи партијским сврхама. Ми смо је пољуљали и недавно житним режимом и сада износимо законске санкције, којима се ректроактивно уништавају поступци ранији. Ми смо пољуљали веру у ауторитет закона, али морам рећи и у ауторитет државе. Не користи нам да затварамо очи пред тиме. Али није то само код нас у нашој држави, у другим државама догађају се још сасвим друкчије ствари. Код нас су те појаве сасвим ретке и сингуларне и не могу да су меродавне за опште наше привредно стање.

Код нас, господо, ни у будућности се оне не би могле догађати. Природа нашег сељака таквом појавама није склона. Наш сељак је у свом правном схватању напреднији од нашег најмодернијег цивилног права. Он то правно схватање носи у себи пре него што је дошао и римски закон и Код цивил Наполеонов, то је део његовог етоса, најплеменитија састојка његовог душевног расположења. Наши најплеменитији елементи отклањају државну помоћ, одклањају да им се поклонити штогод. Они хоће да зарађују, да раде на цестама, на чатрљама и да зарадом добију оно што им држава треба да да, јер му се иначе помоћи не може. Само сиротиња и неспособни моле за милостињу. Мене је врло веселило чути како је поносан шумадијски сељак. Он ни таку помоћ не тражи; он радије трпи, стеже кашн и тако преживљује, али неке, одвише је поносан, да тражи помоћ од државе да она њега прехрани. То је једна врло значајна црта нашег сељака и ми се можемо поносити с њиме. А по оваквом схватању права и по овом поносу, по овој свести о личној слободи и личној вредности ми морамо да верујемо, господо, да овакви захтеви не одговарају народној души. Све то није оно што наш сељак тражи. Он тражи закониту заштиту и он у оквиру тога закона хоће да буде сигуран. Ја зато држим да овакво задирање у особну расположењу није оно што смо ми требали да дадемо. Код нас, господо, права је срећа да овакво расположење постоји у нашем сељаку, јер ово је сигурно најјача одбрана инвазије бољшевичких идеја, које иду за разарањем особне слободе, за поништавањем оних подлога на којима се израђује идеологија не само сељака, него и читаве наше културе. Ја се бојим да ми овим законом писмо више задрли у душу народну него ли, што треба да буде она корист од оних неколико случајева које закон обухваћа и који су свакако за осуду, који су свакако презира вредни и треба да се жигосу ти људи који овако поступају и да се искључе из друштва врлених и поштених људи, али законом

овако ректроактивно поништавати једно правно стање то је врло погубљено и ја се плашим ефекта који ће то имати у народу.

Држим даље да неограничено заштићавање максимума површине земљорадника са 75 хектара није исправно. При доношењу ове одредбе изгледа ми да се као и код аграрне реформе и других наших закона имали у виду субјекти а не објекти. Ми се равнамо по тим, субјектима док би требало да се не бринемо и даље за њих, пустимо их већ једанпут, немамо разлога да водимо рачуна о њима, али о објектима имамо разлога да водимо рачуна. Господо, колко су наши вредни пољопривредници вршили једну велику националну задаћу, када су настојали да својим жуљевима стичу и увећавају свој посед, да земља пређе у наше националне руке. Је ли се сећате оног гесла које је јуче споменуто: „Србине, не пуштај земље из руку“. То је био читав покрет српског задругарства и којим успехом је то уродило, а то је имало реперкусију не само на Србе него и на Хрвате и на све наше националне елементе. Ми смо гледали да помажемо тај покрет, и наши новчани заводи који су патротиски осећали и сваки од нас појединаца.

Тако је дошло да смо ми имали доста националних елемената који су покупували од власника који нису били наши, поседе далеко преко 75 хектара и ми треба да се веселимо томе, а шта ми чинимо, ми стварамо две класе грађана, ако-прем смо пред законом сви једнаки, ми заштићујемо оне који имају испод 75 хектара, а друге који имају преко 75 хектара препуштамо њиховој судбини. То није право, да ми овако гледајући на субјект и верујући да су они који су потпали под аграрну реформу непријатељи државе, да треба да их уништите. То није исправно гледање јер ми морамо водити рачуна и понајприје о објектима а онда истом да гледамо на субјекте.

Господо, закон предвиђа реперкусије које ће његове одредбе вероватно имати на наше кредитне заводе и он настојати да томе предуспретне. — То је сваке похвале вредно и заслужује признање, да се влада најзад, ако-прем се је о том настојало још од октобра прошле године да дође до начина који би могао да очува наше кредитне заводе од погубељи, која им је претила, кажем заслужује признање да је влада донела тај закон, јер је то било скрајње време, управозна дњи час. Али нам, господо, свима мора бити јасно, да ова реперкусија неће се зауставити на неколико новчаних завода и ми морамо као што ето радимо за новчане заводе морамо да помогнемо свима грађанима привреде, морамо да помогнемо и трговца и индустријалца и занатлију, па и кућевласника. Онај сељак који сада обуставља плаћање, неће платити тесару, зидару, подузетнику који му је градио кућу или дућаницији код кога је куповао гас, со, шећер, и друге намирнице, тај трговац према томе не може да плати великом трговцу код кога набавља робу, велики трговац не може да плати пак банци, не може да плати кинију у кући у којој станује. Дакле ми морамо да смо свесни тога, да је ово само почетак једног законодавства које мора да се прошири на све гране привреде. Ја нећу тиме да изазивам нераположење или страховање. На против ми треба

да мирно гледамо томе у очи, јер имамо начина и путева да то све уредимо не једним мораторијем, ми не морамо да се ставимо у ред држава које немају другог излаза него из десперације увађају мораториј, ми то можемо регулисати на један начин који неће пољуљати наш кредит, који ће нашу привредну структуру оставити очувану, који према вама неће и не мора имати никаквих реперкусија. Ја не мислим ту ни на помоћ која нам се у изглед ставља, ако уђемо у подунавску федерацију, у подунавски блок. Ако до њега дође добро, али ја хоћу да нагласим да ми и без тога можемо да уредимо прилике у нашој кући без икаквих великих потреса, а то и јесте циљ све наше привредне политике. Ми нећемо да дође до катастрофе, ми хоћемо да спречимо катастрофу, ми ћемо се еволуирати као што то ново доба и нове прилике у свету изискују.

Господо, аграрне државе су увек биле најсиромашније у колу других држава са диференцираним економским приликама.

Али аграрне државе су увек биле прве које су се опоравиле и никада аграрне државе нису дошле у тако тешку кризу као државе код којих је диференцирано господарство, у којима преовлађује индустријско капиталистичко господарство.

Ово ће се узети у обзир исто кад се према ономе што је речено у параграфу 1 буде израђивао Закон о конвертирању земљорадничких дугова. Ја мислим да ће се том приликом, приликом доношења тога Закона већ дати прилика да се заштите и остале гране наше привреде. Ну, господо, сада би предалеко дошли кад бисмо се упустили у проблем како би се то могло да чини. То ће Влади сигурно знати.

Али може бити потребно да се позабавимо са овом законском осномом, која се ставља у изглед, на име законском осномом о конвертирању селачких дугова. Господо, најпре да видимо мало шта је са тим проблемом о коме се толико говори, проблемом о општој презадужености нашега сељака.

Нема статистичких података о томе, како је то и господин Министар пољопривреде рекао. На жалост ми смо доспели да створимо слику о томе какво је привредно стање нашега сељака. Али та анкета мора да се спроведе прије доношења новог закона. Ако хоћемо да сада по данашњем стању судимо, господо, један од врло уважених наших националних економа је спровео једну анкету са свим посебне нарави, којој се може много вере да да, па је установио да дугови нашега сељака износе око 4 до 4 и по милијарде. То је више него је икада умнишљено да дугови нашега села износе. По овоме скупљеном материјалу изгледа да сељаци дугују ову огромну своту овако: око милијарду динара аграрној банци. Знамо да су то примерне камате и да се ту не може говорити о некаквој презадужености, о неком великом оптерећењу сељака. Око две милијарде и осам стотина милијона динара дали су новчани заводи, који траже до 14% камата укупно. То је још један каматињак који код нас није необичан и који се не сматра код нас претераним. Око пет стотина милиона динара дугова иде преко 14% и далеко се пење више, а око двеста милиона дугова да је просто лихварски, кајшарски, то су они дугови,

код којих веровник пије крв онима којима новаца даје.

То је по прилици слика тога презадужења. Колико ће она одговарати истини не може нико да предвиди, ја је износим јер личност која ми је то дала заслужује много вере. Али, господо, ако узмемо општу суму од четири до четири и по милијарде динара, па узмемо да имамо, као што се вели да постоји по статистици око два и по до три милијона газдинстава у нашој држави, онда излази да на једно газдинство, господо, долази задужење од хиљаду пет стотина динара. То није презадуженост, нарочито за оне крајеве у којима је већ прелаз са натуралног господарства на новчано кредитно господарство већ спроведено и где тај прелаз већ готов где већ људи не живе у оном патријархалном начину господарења, као што смо га научили видети до недавна, да су се потребе намиривале из властитог кућанства, а производња за трг била минимална.

Господо, онај који узима у крајевима, у којима је дошло већ до једнога ако хоћете капиталистичког господарења у селачком газдинству, ту се одиграва господарење опћенито овако.

Сељак се задужује најприје гдје гдје од Божића, гдје гдје од Ускрса, како изађе његова храна и привреда. Задужује се за храну, каткада се задужује за крму, коју мора да купи и он се задужује у пролеће и купи јуницу стелну, онда је храни на паши, на зеленој крми. Она се отели, он у јесен прода или јуницу или краву и задржи теле или прода теле а задржи краву или јуницу и онда отплаћује свој дуг. У јесен купи свиње, које храни преко зиме, у пролеће те свиње прода и онда отплаћује свој дуг. И он без банке без неког који му посуђује не може да буде и он мора да има кредитну своју способност, јер без ње не може бити, тј. мора да јамчи не само поштењем, него и својим иметком покретним и непокретним.

Господо, овим законом ми би ту способност нашем сељаку потпуно одузели, а наш сељак без те кредитне способности не може да живи, његово је господарство тако организовано, да он мора кредитну способност имати.

Господо, србијански закон, који заштићује сељака са пет дана орања и са свим другим што је у закону наведено, то је био благослов за Србију и никада нећемо бити доста захвални онима, који су тај закон створили, јер га је тај закон заштитио од чаршије, од оне похлепне чаршије — ја не говорим о личностима него о оним који су били такви, који су ишли за тим, који су сељака експлоатисали. Чаршија је била незаситна она је и законе стављала себи у корист. Није ето прошло неколико недеља, да је дигнут закон о сеским дућанима, по којему није било дозвољено у Србији на селу дизати дућане. Сељак је морао ићи по 20 километара далеко у чаршију да купи све што му треба за дневни живот, зејтин, со итд. То си је чаршија знала одржавати до данас, то привилегија, да сељак мора да буде њој трибутар, да она мора имати њега у руци. Овакав је закон посве немогућ у крајевима, где је натурално господарство престало, где је прелаз на кредитно господарство већ ефектуирани. Зато не можемо би-

ти за то, да се доносе установе, које би ограничавале кредитну способност нашему сељаку. Та кредитна способност мора да постоји неограничена онде, где прилике, где осебујна нарав сеоске привреде то изискује по онде где постоји натурално господарство, тамо може да и даље остане кредитна способност ограничена на досадашњи начин. Али, господо, неће проћи ни десетак година и тај закон неће моћи да остане. То је једна потреба времена, то је једна потреба прилика, које су се развиле. Ми морамо омогућити свакому сељаку да дође до кредита нарочито оном, који стоји у једном превирању социјалном, где се задруге деле, где се стварају инкоштинне, где људи почињу да стварају свој индивидуалитет, где се сматра великом тешкоћом, ово заједничко господарство, као што је то у задрузи.

Господо, у том времену, у таквој епохи развитка народног осећања, у таквој епохи гледања на обитељ, на задругу, ту ми немамо права да законом спречавамо ту еволуцију, већ треба да га помажемо.

Ово су погледи који треба да нас руководе при стварању новог закона. Али треба још нешто имати на уму, Господо, ми велимо: раздужење сељака, али треба пречистити на шта се има односити овај појам задужење сељака. Три су врсте капитала које сељак има, то се зна из сваке појетнице народне економије. Он имаде покретну имовину, земљу и зграде; зграде треба да амортизује у једном дужем периоду времена од 20 до 50 година. Земљу коју купи не може такође једанпут да плати него тек кад узме од ње 10 до 20 жетви, онда тек може у оброчима да отплаћује земљу. То је једна врста капитала. Друга је врста стока, ајван, његов плуг, машина итд. Плуг рецимо траје десет година и за тих 10 година мора да се репродуцира његова вредност помоћу оних продуката што он из своје земље добије. Једна сејача машина траје рецимо 12 година, једна машина за млатњу 15 година итд. Према сврси којој дотични алат служи и према времену у ком он може да репродуцира тај капитал треба и кредит уредити. Коначно постоји његова колајућа главница а то је на пр. оно семе, које он баца у земљу и добија из њега плод. Та се колајућа главница троши у једноме периоду. То је нешто сасвим друго него прве две врсте главнице. Ту се господо може понашати као трговац, то је пословна главница. Он то може узети и на меницу, он ће с тим купити јуне, семе, свињу, вештачко љубре итд.

И сад је питање које ћемо ми дугове конвертирати? Све три врсте на једнак начин? Не иде. Ми можемо конвертирати само оне дугове које је сељак учинио да набави непокретну главницу, да направи кућу и да купи земљу. И ту морамо нарочито пазити, јер се може нешто немало догодити. Морамо знати, да су млађи наши људи куповали земљу по 20.000 динара једно јутро, а данас не могу да добију ни 5.000 дин. за једно јутро, али он је дужан 20.000 дин., он је толико дужан банци, банка му је толико дала и та сума превазилази фактичну вредност онога објекта који је он у оно време набавио. Ту ће бити врло тежак проблем конвертирати те дугове и довести их све склад са свим тим вредностима. Ја сам увере,

господо, да ће се цена земљи подићи, али ту је питање времена.

Дакле, као што рекох, постоје велике тешкоће код овога Закона, како ће се конвертирати ови дугови којима фали залога. Лакше је већ са зајмовима који су дати на непокретност. Ту неће бити великих тешкоћа, ту се може нека врста конвертирања спровести да се продуже за 1 до 10 година према нарави потребе тога кредита. Конвертирање пословне главнице не треба никако правдати, јер би тиме кредитна способност сељака била пољубљана и било би му онемогућено да добије даљи кредит за ствари које су му апсолутно потребне.

Моје лично гледиште је да ми свим овим законима нећемо помоћи сељаку осетно. Ја мислим, да је једини пут којим ћемо моћи да помогнемо сељаку ако нађемо начина како да подигнемо цене његових продуката. Ако нама успеу оквиру Дунавског базена, или још сигурније са другим већим државама које могу више да приме, ако нам успе да наше продукте преференцијалним царинама и ценама које ће осигурати продукционе трошкове и примерени рентабилитет земље, онда, господо, нема проблема за сељачке дугове, онда је тај сељак у стању да подноси терете и неће се бунити да сноси све државне и општинске терете као и све остале које народна заједница од њега тражи.

Али, и то није супстрат закона који треба да се донесе. Једно је сигурно потребно, да саставимо праву слику о стањима нашега села. јер ми те праве слике немамо. Ми треба да имамо праву слику о кредитној способности сељака и његовом задужењу, али ми, на жалост свих нас који се тим питањем бавимо, немамо те слике, као што немамо ни слике о животу сељака уопште и о његовим истинским потребама. Ја признајем да ми тога немамо, и ако сам се екс професо бавио тим питањима. Као професор на загребачком универзитету ја сам основао један завод који има да проучава та питања која се односе на село и на сељка, али завод није могао да оствари тај циљ, јер су мањкала за то потребна средства. Ми у томе погледу стојимо много горе него што је стајала Русија, чак и пре рата, да не говорим о другим земљама. Неопходно је потребито да наши факултети добију довољна средства за те студије. Ми немамо никаквих података о радној снази, о дуговањима земљорадника, о односу између производње и потрошње унутар самога кућанства, односно према тржишту, — о свему томе ми не знамо ништа, а то су ствари које би требали да знамо, ако хоћемо да се бавимо потребама сељака.

Господо, ја мислим да у овоме високом domu демагогишемо; ми не треба да имамо само за циљ да стекнемо симпатије нашега сељака, то не би било достојно овога високог дома, да он покаже склоност, нарочито, било за који слој наше државе; али ми морамо да обратимо највећу пажњу на најјачи сталез у нашој земљи, на онај друштвени ред који чини основу наше државе, — и ми морамо знанственим методама да проучавамо прилике нашег села и нашег сељака и да прецизно одредимо и трасирамо пут којим треба, у томе погледу ићи. Ми доносимо и стварамо законе из града, непознавајући села, — и наш сељак кад ми један закон донесемо, који њега таи-

гира, стоји збуњен. Ми доносимо у Закону извесне олакшице за сељака, али он то не сматра за олакшице, ми му законима стављамо на леђа извесне терете, а он се пита како те терете да поднесе. Господо, ми нисмо сами данас у овако тешкој ситуацији. Ми морамо водити рачуна о томе, да су све аграрне државе у тежем положају него ми; да ни једна од тих аграрних држава није у тако добром положају као ми. И наш понос јесте у томе, да ми такав положај и такво стање, у односу на друге државе, и одржимо. Ми ћемо то и одржати, али не смео заборавити да се смањењем вредности наших пољопривредних производа смањује и приход земљорадника. Квантум његових производа остаје исти, али је пара све мање и то има велике реперкусије на трговину, јер трговац не може да добије потребне му девизе, а индустрија због тог не може да добије потребне сировине. На пример индустрији је потребан памук, роба је поручена, лађа стоји у луци, памук треба да се плати, купац упућује на Народну банку која треба да да девизе у динарима, продавац тражи своју валуту, он неће да искрца памук, и индустрија стоји јер не може без сировина да ради. Као што видите, на овај начин, због девизне политике, онемогућено је плаћање дугова у иностранству.

Ми ћемо то сигурно извршити, али су потешкоће велике. Ми то морамо да знамо и да гледамо томе у очи, да и наш државни буџет, и наша трговина, и индустрија, и наша привреда трпе од тога, што наша пољопривреда нема могућности да у садашњем свом опсегу производње даде држави оне изворе, који су јој потребити да намири потребе ове нарави као што сам имао част изложити. То све ми морамо довести у склад са могућностима села; морамо довести у склад са могућности производње: колико мора наша земља да роди; којим путем можемо дићи производњу — реонирањем, селекционирањем, путевима, за које знамо да има ваља ни. Ми треба да имамо вере у наше село и у снагу наше државе, да она може ово стање да преброди. Али господо, не губимо контакт са селом. Немојте да дође код нас до ситуације, да се град и село мимоилазе, да се возе на две трачнице. Ја бих вам цитирао у кратко како се гледа на сељаштво у државама које се су индустријализирале, капиталистички уредиле, да видите како тамо село према граду стоји. У својој књизи: „Пропаст западног света“ Освалд Шпенглер каже овако: „Градски човек и сеоски човек то су два различита створа. Најпре су осећања различна; онда их та осећања и та разлика загосподују, и коначно се не разумеју; једног другог више не разуме. Сељак је онај вечни човек, који, неодвратно од сваке културе која се у градовима развија, сам за себе живи и развија се. Он преживи све. Он се преноси из покољења на покољење, увек у своме звању повезан са земљом, као она билина, са једном мистичном душом; извор и снага своје крви која се у градовима даље развија и прави повјест, у којој сељак сам не учествује. Што она култура у градовима не измишљава и на државним облицима, и на привредним навадама, и на верским засадама, и на машинама, и на уметности, то он гледа неким неповерењем, и прима, без да он свој начин живота и своју унутарност

мења. Од Карла Великог није се сељак променио. Његова побожност је старија него кршћанство. Његови богови су старији него свака религија. Одвојите ви град од села, и оно ће се вратити свом првобитном стању и биће у њему срећније него данас.

Његова етика, његова права метафизика, коју још ни један учењак градски није нашао за вредно да проучава, лежи ван сваке религијске повјести, и сваке повјести душевне. Сељак нема повјести и не треба је“.

Господо, врло је кобно за један наш народ, кад се може о његовом сељаштву, о подлози његове егзистенције овако да говори. Ја бих желео, да ми никада не дођемо у такав положај (Аплауз).

Потпретседник др. Фран Новак: Реч има противговорник г. сенатор др. Емило Гаврила.

Др. Емило Гаврила: Господо, ја сам против тога закона и гласаћу, морам да гласам против њега из формалних и стварних разлога.

Месец дана је од прилике Скупштина расправљала овај закон са великом вољом и љубави. Ја сам био слободан да присуствујем, са дозволом Претседништва и присутне господе Министара, њиховим расправама у одбору.

Ја сам заиста био у велико задовољавајућем, са каквом темељитошћу, добром вољом и искреношћу се то расправља. И господо, резултат тога је овај закон, који је сасвим нешто друго, од онога, што је првобитно предложено. То је резултат од једног месечног рада од 17 марта до — сутра вам је 17 април. Од нас се тражи, да ми ту велику материју, тај проблем од незапамћене тешкоће, решимо за три дана. Може бити појединог генијалног човека, који може за час да прегледа и да све види и одлучи, али колективне генијалности, да смо заједнички тако генијални, да можемо тако брзо да кажемо своју реч, тога нема!

Ја жалим, господо, што се, кад се у Престоној Беседи и у нашој Адреси спомњала ова ствар, да се није испунило и оно друго, што се тако исто налази у Престоној Беседи и Адреси, а то је, да ће један од хитних послова бити, да се донесе Привредно веће. Биће скоро два месеца, да смо ми то хитно допели и њега — нема! Да је оно постављено, господо, и да је овај Закон прошао тамо, имале би прилике све наше класе имовне и друштвене, које су све заступљене у томе Већу, да нају солуцију, као што је нагласно и г. Министар, због солидарности свих интереса нас, тамо би наша свога израза, и ја мислим, да би тај пројекат друкчије изгледао да је прошао и кроз реторту Већа. И Господо, да смо и ми, имали који дан више, да су господа у Скупштини или они који управљају њоме, стрпели се дан два и да су дочекали и наше мишљење, може бити да би изгледао и опет друкчије тај пројекат, да би нешто нашли, што би ближе водило ономе, за чим се иде.

Ви сте видели, да је не само Скупштина, него цела наша јавност са великом радошћу примила, да је Скупштина усвојила неке измене и допуне у закону о трошарини, јер заиста су биле добре. То показује, да би тим путем могли и да-

ље да идемо. Да се и ту тако поступало, да се дало мишљење и одавде, сигурно би био бољи закон. И зато, господо, што се није пошло тим путем, и што нам се не даје више од дан — два за такву ствар, то је мој први разлог да кажем, да сам против тога да га ми примимо, јер нисмо могли да га темељно проучимо, нити имамо прилике да га мењамо. А прилику су нам одузели тим, што су створили један врло опасан преседан. Скупштина је решила овај закон и отишла кући. Ми се сада доводимо у неприлику, да ако не примимо овај закон, он не може да се врати скупштини. То је један врло опасан преседан, а то нам се може и други пут десити. Ја не говорим то из неког престижа самога Сената, него зато, јер се тиме могу изгубити врло вредне идеје, које би заједнички могли да створимо и примимо. И зато што се тако, да кажем, непарламентарно поступало, да су нам затворили своја врата на наше евентуалне промене, у знак протеста против тога стања, то је други мој разлог да гласам против овога закона. А зашто се тако поступало? Је ли могуће каква важна државна потреба диктирала да Скупштина иде кући и да затвори врата па да нам каже: ви више немате права да мењате ништа, јер ми нисмо ту, да кажемо своје мишљење. Овим експериментом и убразаним путем, овом ротационом машиницом, којом ми морамо овде да гласамо и да радимо, неће сигурно ова ствар имати онога ефекта у народу, који се мисли. Већ сада говоре противници овога режима којег ми хоћемо да помогнемо и овога Народног претставништва, чији смо ми чланови, да је то све чињено из партијских и кортешких разлога, а не у интересу сељака или у државну корист, него из партијских интереса, да иду у народ, да што пре организују странке и да кажу: гледај што смо израдили. И знате шта подмећу? Они кажу народу: прво смо вам донели закон да девастирате шуме; сеци колико хоћеш по закону о дрварењу; па онда ће рећи: пиј колико хоћеш, труј своју децу, рађај кретене, јер смо слободни од трошарине. Даље ће рећи: ево ти закон, не мораш да платиш дугове. Ево тако ће се наша брзина и овакав наш рад осветити, бојим се и не желим, и не дај Боже да буде тако.

И зато то је нов разлог да ја не могу да гласам за овај закон.

Господа министри су нагласили да је било потребно да се заштити пољопривреда, и ту је Г. Министар пољопривреде наводио немачке примере и рекао је: ради заштите привреде донли су у Прусској, па онда у целој земљи, одредбе за олакшање народу. Г. колега, Министар Франгеш, је у оној ствари рекао: не треба заштитити појединца, индивидуу, субјекат, него објект, — не појединца него привреду као целину, а овим законом пољопривреду. И зато је врло погрешан већ наслов самога закона који говори о земљораднику, а не о пољопривреди, о заштити земљорадње. То је једна целина, од које се не може исчупати један део, да се он заштити, а други не.

Даљи разлог зашто ја не могу гласати за то, и то још увек формални разлог, јесте тај, што се говори: ово вреди за шест месеци, до конверзије. Шта је конверзија? Ја сам слушао расправе о томе и у Скупштини и овде. Мислим како се она

замисља да то није конверзија; али смо чули од г. Министра да ће тај цео комплекс питања бити решен у етапама, и што је код тих етапа споменута само конверзија, ја сматрам да је то опет једна даља погрешка. Јер осим конверзије ми имамо и друго нешто. Ја не знам, г. извештач је некако рекао да се не може мислити да се узакони и уреди банкарство. А ја напротив мислим да један од првих закона у тој етапи треба да буде закон о акционарским друштвима. То није ништа ново, јер има занста много злоупотреба. Како сте читали, у Чехословачкој се једнако доноси и мења тај закон о банкама. И код нас је колико ја знам, већ од пре неколико месеци готов тај закон, а не излази и не доноси се пред нас. Ја мислим да би у тим етапама и он требао да уђе.

И још једна етапа би морала бити, а која је овде споменута: да новац који је закључан дође у циркулацију. Како да дође у циркулацију? Да се нађе нека солуција, да се нешто уради. Има ту разних начина. Није довољно да ми у том времену од шест месеци мислимо на конверзију, већ мислим да морамо донети и закон о банкама, и неки закон, неке норме да новац увучемо у циркулацију. Ја сам у одбору скупштинском чуо врло темељне и врло лепе мисли, да сам се зачудио како су неки млади људи упућени у том питању.

И та идеја је онде пала, треба да гледамо што пре да до тога дође. Споменут је швајцарски пример, где се од времена на време штемптирају банкноте, али не као код нас, него на један други начин, увек се један извесни минимум, неки мали проценат одбија, тако да је то занста зауставило сакривање новца, јер су људи знали да код сваког идућег штемптирања треба нешто да изгубе. Тако је новац изишао у промет. Али има још један начин. У напредном свету данас се слабо ради новцем. Један Американац или Енглец кад путује, не понесе кесу новца, него има своју чековну књигу. Али има још нешто, то је клиринг-хауз; опростите што морам да употребим страну реч иако не волим, али то је један појам који је ушао у финансијску науку. Ми нешто говоримо о клирингу са Аустријом и са иностранством уопште, али ми треба да настојимо да се клиринг-хауз uvede и у нашу земљу у унутарњем новчаном промету. Никада ни у једној великој држави, ни у једном великом послу нема доста новца, већ се ради чековима жиром и клирингом.

Господо, пошто не видим да се у овом законском предлогу ради о чем другом осим конверзије и да се о етапама сада само усмено говори, мислим да не могу да гласам за овај законски предлог. То би били господо формални разлози, а ја молим да ми допустите да пређем и на неке стварне разлоге. Пре свега морам да истакнем, да ја нисам у основној идеји против овог закона. Позивам се на господу која ће се ваљда сећати да сам ја, има томе шест до седам недеља, изнео у клубу и ваљда први поменуо идеју да се за једно 6 месеци обуставе извршења. Ја могу још данас да се сетим оних запрепашћених погледа на мене и оних довикивања када сам то изнео. Дакле, ја сам, као што рекох, први који сам поменуо да треба помоћи привреду на тај начин, да се заустави ово врзине коло, које отима иметак и омогућава прелаз имет-

ка у друге руке, и радовао сам се, кад сам видео, да је Скупштини то била полазна тачка свију: није нам потребан онај велики закон, донесите нам закон од три реда: „да се за неколико месеца обустављају све егзекуције“ и за то време ми можемо мирно са статистичким подацима, и свим потребним у руци, донети све те законе, који чине једну велику целину. Шта је после било не знам јер нисам тамо био до краја, пошто сам морао да идем на рад у Сенат. Резултат је био компромис, као што је и сасвим природно, јер све у свету и у природи јесте компромис. Видите и муња не иде правим путем, него све тражи цик-цак где ће лакше да прође.

То је тај компромис, који влада, то је компромисни закон друштвеног, државног и економског живота, и тај компромис нам је донео овај закон. Ја сам, као што сам рекао, видео његове порођајне муке. Видео сам како су озбиљно, са добром вољом, наша браћа из Скупштине, — допустите ми да их овом приликом споменем као јуришне батаљоне, које ми волимо и желимо да ударају, напред да иду, а ми да будемо резерва, да смо трећерозивци, да смо мало бремза (смех), — ја сам заиста видео са каквом су вољом они то радили. Овај компромис је дошао, и зато кажем, да сам био на порођајним мукама, а данас га видим у колебци. Оно међутим није требало да се донесе тако, као неко недоношче, као што наш народ каже. Господин Министар, сенатор Франгеш је говорио о њему. Није рекао да гласа за, али ја примам његове разлоге за против да не бих понављао. Толико су били јаки његови разлози против целог тог посла. И; кажем, тај закон није оно што смо очекивали, јер не решава да се обуставе сва извршења на се пређе одмах на цео комплекс проблема који трба да се реше као животињи проблеми за све слојеве и за све класе. И дочекали смо, господе, јдну епизоду. Има томе једно три до четири недеље. Сенат није био овде. Дошла је депутација из Шајкашке, Доње Бачке, да се тужи баш на такве случајеве, као што је г. Франгеш навео, да се продаје 120 јутара земље за буд зашто. Они су донели претставку где су рекли: не дајте, спасавајте, обустављајте. Један из Будисаве показао је, да му је 1 априла продато 180 јутара земље, и он сам не зна зашто и за колико. И шта је било? Господа која су била онда загрејана за ту идеју да се обустави све, рекли су: иди кући, То је било 1 априла, — а овај ће закон вредети од 17 или 19 марта, ми ћемо то поништити. Протестујте, дајте жалбу, то ће бити уништено. И тај господин и друга господа која су била с њиме отишли су умирећи кућама. И замислите у каквом положају стоји данас према томе свету — било је 200 људи — цело наше претставништво, када та реч није одржана.

Донет је закон да се штите само они до 75 хектара. Међутим, њему је продато 180, ономе 120 и т. д. Дакле, видите, из тога разлога, јер су морали попустити, или су заборавили, — ја сам био присутан, али нисам могао рећи ништа, Сенат није био ту, зато држим да је огромна погрешка, коју сам јуче и у одбору изнео, а данас је то и г. Франгеш истакао, да је на име без икаквог основа да се ограничи на 75 хектара.

А да не идемо даље, имамо у нашој средини једнога друга, чији случај, са његовим допуштењем или без њега, ја ћу изнети за то, што га је он више пута изнео. То је наш друг Видаковић. Он са својих пет синова ради свој иметак. Има 140 јутара. Услед овога пада цена и услед кризе морао је да се задужи и он не може да нађе рентабилитет, не може да живи. Зашто да се заштићује само до 75 ха? Речено нам је, ми слабијега штитимо. Ту постоји један парадокс, да је јачи у овом случају слабији, онај што више има тај год стоји од онога што мање има, јер има много већу режију и много више мора да се задужије од другог. Кад је то тако, не може да стоји разлог, да је онај слабији од 75. Зашто 75? Било је 30, 60, па 120. Нема критерија! Зашто 75? Речено је, па то је у неким крајевима максимум 75. Не може се донети закон о једном крају, мора се свуда бити једнак. И ако хоћемо да штитимо пољопривреду, морамо ту олакшицу, тај прикривени мораторијум од шест месеци, протегнути на све који се баве земљорадњом. Али ту сада видите баш код нашега друга Видаковића параграф, да се земљорадник у смислу овога закона по § 6 сматра онај, који испуњава три услова: Прво, сопственом снагом ради, друго, поглавито живи од прихода онога што је опорезовано као приход са земље, те он услове има, али на његову несрећу има више него 75, и нема трећег услова а таквих Видаковића имамо ми на хиљаде, и сви су ти стављени ван закона, ван заштите. И то није заштита слабијега, јер су се ти више задужили.

Ја сам био тако слободан да поднесем један амандман, који ћу сада одмах да споменем, пошто нећу више да се враћам на то, а који гласи, да се у закону промени тај § 6 и да гласи: земљорадником се по овом закону сматра сваки онај, који живи од опорезованог прихода своје земљорадње.“ Никакова даља ограничења. Свако ограничење је неправедно и штетно и доводи у питање и наше многе институције. Ми имамо, господе, многа хумана, многа просветна друштва и верска друштва, која имају своја добра, и ти сви су остали без заштите. Ја сам чуо међу молбама Матицу српску, Карловачке фондове, мислим, да је тамо и Хрватска матица и још неки, свима је пољуљана егзистенција, ако се они не заштите.

Да се не мисли да су то баш наше српске ствари, може бити да ће бити праведно да споменем, као што је то рекао и г. Франгеш, да постоје велики поседи у Модошу сада Јаша Томић. То је био велики иметак. Не знам колики је остао сад после аграрне реформе. Хоћу да споменем Врањски приорат, којим се мислим, сада рукује из Загреба од Каптола. То су били и Звонимир и Бериславићи, па чак је и Твртко босански, који се први венчао два пута као босански и српски краљ био ту, који је хтео да буде хрватски краљ, и он би створио први Југославију да га није прерана смрт у томе пореметила. И он је био у томе приорату. То је велики историјат и ја га овде само спомњем. Спомњем га због тога, јер има своју земљу код нас у Банату, у Модошу који се данас зове Јаша Томић. Кога то интересује може наћи подробно у књизи Ивана претка нашега друга г.

Франа Кукуљевића — Сакцинског, „Приорат врански, са витези темплари и хоспитанци“ у раду Академије књига 81 и 82. Дакле, то је хрватски иметак. Он је овим законом доведен у опасност, јер се ограничава заштита на 75. Али нећу, господо, да ми се пребаји: па ти се заузимаш за мањине, за племство, кад хоћеш да је заштићен сваки земљорадник.

Максимум је релативан појам. У нашој земљи он износи од 75, до 200 а код најбогатијег 300 хектара. Међутим то је тако мало према другим земљама, где велики поседник почиње тек од 2 до 3.000, хектара да ова цифра наша код њих долази у средњи посед. Што се тиче латифундија хоћу такође да кажем неколико речи: Њих не требамо, јер: *Latifundia perdidere Italiam*, (Стева Михалчић: То баш није штета што немамо латифундије! Имање Беље требало би укинути, а оно је у ствари латифундија).

Потпреседник др. Фран Новак: Молим вас, господо саслушајте говорника.

Др. Емило Гаврила: Ја сам при крају. И у тих 75 хектара земље има већ доста племства. Кад ми се пребацује да заштићујем племство, морам да споменем какво је то племство. Ми имамо, господо, племиће шустере, куварице, собарице, говедаре, свињаре, сеоске пандуре, сеоске кројаче. Код свакога ћете наћи круну од пет крака у кошуљи и пешкиру, и то у хрватским селима.

Цело је село добило племство. Ми имамо неколико таквих села која су добила племство, — и сви су они племићи и све њих треба заштитити, јер сви пропадају. Такво изгледа то племство. Од куда је то дошло? О томе би могао Фердо Шишић, више рећи, али изгледа да је то израдио још од Марије Терезије неки велики богаташ. Вероватно за војничке услуге. Стварност је да племство поново постоји и њему би ишло у корист да се заштитити прошири. — Ја ћу господо, да завршим. Навео сам већ разлоге због којих морам гласати против овог законског пројекта, и разлоге због којих сам поднео свој амандман. Ја сам сматрао, да не морам да браним тај амандман, пошто сам тамо све разлоге изнео, али сам ипак о тој ствари говорно. Ја бих молио господина Министра и владу, да у задњем параграфу, где има да се да једно тумачење шта је то земљорадник, нађу пута и начина да заштите целу пољопривреду, а не појединца, — као и наше хумане установе, које нису спекулативне природе, као што су матице, фондови и т. д. Свакако бих молио да се будући привредни закони не израђују без Привредног већа. То су разлози због којих сам ја против овог законског пројекта.

Потпреседник др. Фран Новак: Реч има известилац г. сенатор др. Влада Андрић.

Известилац др. Влада Андрић: Господо сенатори, време је кратко и ја ћу се дотаћи само неколико ствари. Ја сматрам да је потребно да се рекне једно, а то је да је констатација г. сенатора Др. Франгеша о томе, да се губи контакт града и села сваког дана све више и више, посве исправна. Господо, она интимност и повезаност

између града и села која је некада била, ње данас више нема. Г. Франгеш цитирао је једног великог мислиоца. Ја ћу бити слободан да само са неколико малих напомена упозорим на наше стање, на наш развитак и на наше прилике. Незаборавимо, господо, да је рат са нашег села подигао један велики број света. Далје, господо, незаборавимо да је уопште поратно време променило знатно физиономију целокупног нашег друштва. Ми смо господо, нова, неизрађена држава и као таква ми дођосмо под утицај западне европске цивилизације не толико у духовном колико у материјалном смислу. Господо, наша земља као аграрна примитивна земља изложена је утицају западне Европе; она је постала тржиште за продукте западне Европе. Ми смо почели да гајимо култ према свему ономе што нам са запада долази; ми смо почели да купујемо и оно што треба и оно што нам не треба, да све то довлачимо у нашу земљу и плаћамо скупим новцем.

Господо, опростите, али да смо високо културни, не бисмо се гурали и настојали да дођемо међу те високо културне народе. Ми смо народ тек у почетку свог културног развитка. У таквом стању не прима се од високих култура оно што је највише, оно што је најдрагоценије, него се иде за спољном имитацијом, и цело је наше друштво захваћено том имитацијом спољном, или, ако хоћете, култом ствари. Да ме разумете, господо, конкретно. Ја сам се пре неки дан у Сарајеву ухватио за главу пред једним излогом, а такође су стали збуњени као и ја и моји сељаци, и то баш до куће Хипотекарне Банке; где сам ишао са једним својим сељаком да распетљавам његову задуженост. У великој модерној кући, где је највећа кирија стајали су изложени, великим словима написани, апарати који се зову фрижидери. То су апарати који се употребљавају да се не квари месо, да буде хладно пиће и т. д. У једном Сарајеву, где 9 месеци пада снег, где се човек и лети покрива са два јоргана, где је усред лета хладна вода да вам све утрну зуби, — тамо треба фрижидера! Зашто? Зато што је то модерно. Зато што кад неко дође код једне особе, она треба да каже: „Ја имам и тежу ствар“. Тај култ ствари, то је једна страхота. То нас скупо кошта. Можете да извозите колико год било, ми то поплаћати не можемо, јер такав један фрижидер кошта од 14 до 40.000 дина. То је, господо, вредност стоке једног мачванског, или два босанска села, или пет црногорских села. Ја сам застао збуњен, кад сам то видео. Збуњен је био и онај сељак. И ја, господо, с правом протестујем овде и кажем: да је тај култ ствари, да је тај нагон за куповање толико велики да иде преко наших економских могућности, и да је то повод нечега против чега се ми сви буњемо. То је повод и моралној деструкцији и неморалним појавама, којих је било и пре, а има их и данас. Г. Министар пољопривреде, када је образлагао у Одбору Закон о укидању житног режима, рекао је: „Господо, интенције Краљевске Владе биле су најплеменитије, али, између осталих разлога, Закон није могао да постигне сврху због спекулације и саботаже“. Па, господо, та реч „спекулација“ није пала с неба. Она мора да иде из неког људског корена. Шта је то толико, да се

свуда показује спекулација? Виче се непрестано на корупцију. Па не може то бити да човек тек због те саме паре да сам себе мучи и размишља. Мора бити неки корен томе. Треба му, господо, за ствари што се од њега траже. Треба му, можда, за жену; треба му за кћер. Он је на мукама, јер или трба то створити, или имати немир у кући. Он је под једном духовном пресијом да мора то да ради. И та спекулација, и те неморалне појаве долазе просто отуда што смо ми пошли путем да стандард наш у градовима повећамо до кулминације, као да смо све доларски краљеви, а заборабили смо оне доле који треба да нас хране, а који не могу да подмире те луде потребе.

Господо, у тој диспропорцији, у томе културној ствари прва је разлика између нас и села.

Господо, опростите још нешто љу да кажем, специјално вама из Србије. Пре у Србији великом државном функционеру ишло се на главну капију, и сељак је ишао на њу, а сад већ имају нека нузгредна врата, то су све свечане капије, које се отварају у извесним моментима великих примања. Па, господо, неможемо ми сви бити за велика примања. То се зна, ко има да прими, ко је на положају, коме је то дужност. А једаред видите пола милиона, милион динара — чега? Не вунене пиротске ћилиме, него неког блага споља.

Господо, кад тако видите, како се извозе паре, а то је измицање новца из наше државе, онда господо, донста потребно је да кажемо: стој! Да станемо, господо, и да прогласимо и рекнемо: когод не види наше неразвијене прилике и когод повишава, господо, стандард свога живота изван могућности онога што ми можемо да дамо и наших прилика, да му дамо један атрибут. Ми смо имали некада атрибут у старо време, кад смо се партијски прегањали: политички непоуздани, политички велеиздајник, — господо, у ово време привредне кризе, ко се огреши о принцип, да живи преко могућности нашега народа, да набавља фрижидере, крзна, — а хвала Богу код нас је куна и лиснца доста, — тај је, господо, економски велеиздајник у овој земљи. (Узвици: Тако је! Живео!)

Кад то кажемо, одмах упуњујемо све синове и кћери наше на једно: ценимо своје и трошимо своје, ценимо своје и трошимо своје, три пута да кажем: ценимо своје и трошимо своје!

Господо, јесте данас разлика између сељака и нас у граду, јесте велика, и рекао је г. Франгеш добро, али ја да га допуним ми смо у трци, ми смо у нервози, ми кад имамо пред собом софру, незнамо, шта имамо, збунимо се и кажемо: немамо шта јести! Дођите у рестаурацију: цареви наши нису имали анакве јеловнике! — „Уф, нема ништа!“ — зато што нема калифорнијске јабуке! (Смех) Господо, то је спобизам. То је једна таква мања, иако се она не сузбије, верујте, узалуд многа и многа настојања и владе и свих нас, узалуд сви овни закони!

Господо, каже се: криза! Криза! Ја сам, господо, више учио рукујући се са сељацима и с њима разговарајући него из књига, исто г. Франгеш. Пре једно пет шест година кад је било највише пара, у једном крају Херцеговине, све ће то поштито

платити. Један сељак у разговору са једним нашим школованим човеком, кога много поштује, каже: Молим те, госпар Божо како је ово? — Шта како? Па добро! — Ама — каже — молим те ником није добро! — Ја велим сељак нисам имао у моме џепу сто фиорина, а сад имам толико хиљадарки. — Троши се. Сељак је први тај момент осетио, да нешто не ваља у инфлационом добу. Ми други нисмо то осетили и многи сељаци нису то осетили, а сад се помолила реч „Криза“.

Сад да видите, како сељак разговара о кризи. Говорите пред сељацима и кад упита: „Бога ти, је ли истина да у Америци бацају жито у море и да га пале? Је ли истина да то исто чине са кафом, да тако исто раде са памуком? — „Јест“. — „Како је то, пита се сељак, и ко то да не да да дође до данас“. Немојте, господо, мислити да је он панван кад то каже; он није панван. Није истина да је сељак више примитиван. Он је прошао кроз школу рова и света и води он о томе бригу и зна и пита, шта је и како је то да не може до пшенице да дође. Какав је тај памук, о свету томе он мисли много. Исто тако као што њему не може ићи у његову главу кад се каже: има пшенице у нас, а тамо је криза. Зар пшенице да има изобиља, пшенице бијелице, која се спомиње у народној песми као благо јер се каже родила та пшеница бијелица и винова лозица — а он живи у кризи, па се наравно буну. И кад има свега и кад зна да постоји криза и кад узмете што је све учињено, онда је то донста овај закон један палијатив, један нужан палијатив. Г. Франгеш је споменуо да је сељак прикован за земљу. Јест, он је прикован, али има нешто што је јаче, има једна огромна снага, а то је та велика љубав сељака за земљу, од које га лако не можете да раздвојите. Тај осећај земљаности, као научни појам, то је један факат. И догоди се нешто у питању земље, каква деложација, памтите, да је цело село солидарно и сви су у стању да учине нешто тешко и за себе и за ауторитет државне власти.

Ја сам то много пута видео и успело ми је сваки пут да спречим и задњу деложацију јер цело село стоји приправно да се брани од жандарма. Шта се брани? Брани се зато, што никуда и нигде нема у свету где да се скрене сељак, ако га од његове земље одвоје. Он не може да се пресади као воћка па с њим у другу земљу. Он стоји ондје до задњег даха. И баш зато што је тенденција овога закона да спречи те деложације и та депосидирања, баш зато јер те деложације чине најгори слојеви нашега друштва, ти пауци — као што то Иво Ђипико каже, овај је Закон на свом месту и ова је државна интервенција сасвим оправдана.

Г. Франгеш је казао једну свету истину: Село као тоталитет ми не познајемо, село као тоталитет у нашој држави ни наука ни нико није проучио и поставио на прво његово место. Наш народ на селу и у градовима, где има врло много људи који по цели дан и у ноћ разговарају у народу. А народ им је сељак. У градовима се о том народу говори као о апстракцији. Народ није апстракција; он је жив и конкретан збир људи, живих бића, са свим својим моралним, материјалним, и физичким склоностима.

И с тога гледишта полазећи наше село није није проштудирано. О њему имате са једне стране или те апстрактне појмове или имате неке романтичне погледе култа израженог у нашој литератури Јанка Веселиновића, Петра Кочића, Козарца и т. д., али о реалитетима даље не знате. Имамо ми господо, и за то грађе. Има код нас и издања Академије, има чак и огромно и велико благо професора Цвијића, али као што сам једном већ рекао: многи Југословени говоре о Штросмајеру а да ни једну књигу његову није имао. Па тако и о Цвијићу има људи који о њему говоре а да ни једну брошуру његову није прочитао. Тако господо, не може да иде. Интелигенција која говори о народу и хоће за народ да ради, она мора у првом реду, да буде начисто, да не треба да узима туђу филозофију, — нека она њу познаје, — али нека је прорешета кроз наше духовно сито, јер се наше село без те грађе не може бранити, ни о њему говорити.

Даље господо, ми немамо ни метода за тај рад а не може их ни Краљевска Влада, ни ова ни будућа, створити јер нам са те стране наш народ није познат. Чисто пољопривредне методе не могу бити једнаке у разним крајевима Славоније и у Босни, и у Лебанима и у Бјелашници, јер је Бог створио свуда друге прилике и хидрографске и географске и т. д. И шта се догађа? Одједанпут узима се једна метода за целу земљу. То не може да буде. Да видите какве појаве имадемо кад се пренашају методе из северних крајева у брдске крајеве. Ја познајем сељаке у брдима који су се ископали, јер је начелник пољопривреде сматрао да је потребно давати тамо оне велике краве и бикове од 8 и 9 метара. То наша босанска кравница не може да поднесе, мора да угине. И тако се ископао човек; сама сточарска заклада продала му је имање због тога. То је жива истина. Видите дакле да ту нема метода. То исто видите и у погледу воћарства. Дозволите ми, молим вас, да вам кажем да ви добијате одједанпут у среском расаднику оне саднице које не могу у брду да опстану. И видите да се ми ни са те стране нисмо побринули о селу као тоталитету, а њему као таквом треба поклонити пажњу. То је апсолутно потребно, тим више, што ако се то не ради, село ће отићи од нас далеко и ако ми наглашавамо апсолутно потребу солидарности нашега друштва и нећемо класе, ви ћете га натерати да оде у класне организације (Један глас: тако је).

Господо, ја бих још споменуо једну ствар поводом овога закона. Нема господо, закона који неко неће хтети да изигра. И наћи ће се неко и овај закона да изигра. Ја се бојим једне ствари, — ако, како се тврди, да сељак неће моћи имати кредитне способности, — и да ће се с тога догађати продаје њива са условом да му се касније врате. Има чак и индиција и разговора у унутрашњости о томе, и т. д. Ја мислим да се о томе мора водити брига и да се томе мора помоћи.

Господо, колико се сећам још по турском рамазанском закону и у уводном патенту грунтовог закона за Босну и Херцеговину забрањивани су овакви привидни уговори иако су формално купо-продајни и они немају апсолутно никакве правне важности. У том погледу требао би г. Министар правде већ унапред нешто да припреми, како се

из овога не би створио један систем и на тај начин не почне извлачити једна њива по једна.

Господо, хоћу да свршим. Је ли овај закон био потребан? Ја сам пре три године био у једном граничном срезу на Дрини где су ми људи говорили, да је тамо дошао један човек који није из оног краја, нашао неколико људи и начинио једну банку. Човек вешт и окретан, па пошао по Сарајеву и како је највољно да ради са муслиманкама каже: Ти Ханума имаш 100.700 динара, друге банке ти дају 6 до 7% интереса, а ја ћу дати 15 па и 20% и на тај начин човек дошао до пара, узимао је страшне камате тако да је данас такорећи пола грунтовонице пренешено у банку. И ја сам видео ове јесени да су за рачун те банке непокретнине, обично воћњаци који сваке године дају 10—15.000 динара прихода, на дражби продаваних по 200 до 300 динара.

Господо, оваквих примера има много у појединим местима, где се један овакав паук увукао који је ухватио целу мрежу и држи не појединце него цела села у својим рукама. С тога разлога сматрам да је потпуно тачно мишљење г. Министра правде које и ја усвајам, да је држава била дужна да овде изврши једну интервенцију. Право државне интервенције је начелна ствар, и ја мислим да ми у Сенату, иако се од нас очекује извесни конзерватизам, никада не можемо у том конзерватизму ићи толико далеко, да држави поричемо право интервенције у свим оним односима, где би се могле осетити лоше социјалне појаве. Ја би само једно молио и желео, да приђемо томе питању у његовој целини и то на тај начин, да када држава интервенише, да потрес на свим странама буде што мањи. Ако држава тим путем пође, неће моћи нико па ни најокорелији конзервативац да буде у принципу против државне интервенције. Из свих тих разлога, ја вас, као известилац, молим да гласате за овај законски предлог. (Пљесак).

Потпретседник др. **Фран Новак:** Реч има г. Министар пољопривреде.

Министар пољопривреде **Јурај Деметровић:** Господо сенатори, господин Гаврила изнео је формалне и материјалне разлоге са којих ће гласати против овог законског предлога. Међу формалним разлозима навео је и то, да је Сенату дано тако кратко време; да би могао овај законски предлог да проучи.

Међутим, господо, ви сте сви сведоци да је то било по одлуци и по пристању самога Сената, који је изгласао хитност овог законског пројекта и према томе се Сенат сам сложио с тиме да овај предлог треба брзо решити. Ја мислим да господа сенатори нису у томе погрешили ако треба земљу извести из неизвесности што брже, кад се овакво важно и осетљиво питање решава. Ви ћете имати примера свуда у свету, кад се ради о интервенцији државе у оваквим случајевима, специјално у приватно правним односима, као што је овде случај, онда, господо, то су ствари које се обично на необичан начин решавају, одлуке се доносе најхитније. Међутим, ако је реч о томе да се формира неко мишљење о овоме питању, онда господо ја сећам на то да се дискусија и у Народ-

ној скупштини и у Сенату од онда кад је започео наш законодавни рад кретала првенствено око питања сељачких дугова и раздужења сељака:

Сада, господо, сенатор г. Гаврила, прелазећи на материјалне разлоге због којих неће моћи да гласа за овај пројекат изнео је неке. Ја мислим да ако се сложимо у томе, а верујем да ћемо се ми други сложити у томе да његови разлози не могу да се приме, видеће се да и продуживање рока за студију овог законског пројекта не би нас довело до тога да променимо наше мишљење и да усвојимо његово гледиште. Јер, господо, његов је аргуменат био тај и један од главних разлога је био тај да би требало заштитити свакога пољопривредника без разлике, да не смемо правити никаквог ограничења, да ли неко имаде околико или онолико земљишног поседа. Господо, у законском предлогу стоји да ће се моћи користити овим законом, односно да му се одлажу плаћања, да се не може вршити продаја за онога који имаде земље до 75 хектара зиратне земље то значи 130 јутара обрадљиве земље, а може бити да има још и друге земље неограничено. Господин сенатор Гаврила стао је на гледиште да то буде без ограничења и да свакога онога који има опорезоване приходе из пољопривреде, односно бави се пољопривредом треба заштитити, треба спречити да му се за дуг може продати његово имање, а то значи да онога који има хиљаду хектара треба да заштитимо на тај начин. Да је господин Гаврила спорио и износио извесне економске разлоге, које би за то говорили, још бисмо могли о тој ствари дискутовати, али, господо, на овај начин ово тражити, значи свакога који има ма коју количину земље треба да изуземо, односно да га ставимо под ту заштиту, као и најсиромашнијег. Ја постављам, господо, питање: да ли смо ми у нашој земљи баш збринули сву сиротињу, да можемо да кажемо: све смо то решили и сада треба да се побринемо и за онога који има не знам колике латифундије земље. Не можемо, господо, кад се доноси један закон који има пред очима социјалну заштиту, не можемо велити, да тим законом штитимо и онога који има не знам колику површину земље. Па, господо, допустите ми да драстично кажем још нешто: ту заштиту треба да дате и за толике стотине хиљаде служавки, које носе сиротињске улоге у банку и које нису преко целе године потрошиле ни онолико колико је богаташ потрошио за једну ноћ. Господо, не смео да идемо тим путем. Ја признајем кризу, знам да су тешкоће велике, несумњиво, али они који имају тако велике поседе они имају и више могућности и више веза и кредита као и начина, који ће им омогућити да се одрже и да испливају а да не испитујемо нису ли ту и разлози превисоког стандарда живота његовог односно лакмисленог живота, који су многога и многога довели до те ситуације.

Ја не кажем, да то вреди за свакога онога који има више од 75 ха. Али ако се постави принцип, да не сме бити ограничења у тој заштити, онда долазимо до тога, да су моје речи тачне, и да је цела ствар постала апсурдна.

На крају да кажем још и то: Ипак и, ма по овом закону заштите и тога највећег поседника.

Јер уводећи у живот пропис закона о обезбеђењу, дајемо и великом поседнику заштиту да његов посед не може бити продан без вредности, да испод 2/3 вредности његово имање не може се продати. Према томе дајемо заштиту и он има нешто од тог законског пројекта. На крају би желео још једну ствар да напоменем, а то је ова: Г. сенатор Гаврила узео је реч такођер да изнесе и ове напомене, како је потребно изузети и Матицу српску и друге хуманове установе испод одредаба овога закона, односно да та заштита не важи за дужнике Матице српске. Ја мислим, да господа у Матици српској нису била довољно обавештена, кад су своју представку поднели Народном претставништву. Ја не могу замислити да би таква једна институција као што је Матица српска, могла уопће да једном сељаку излаже његово имање на продају кад би дошла у такав положај. Уверен сам, да Матица српска и кад би имала прилике и могућности да прода једном сељаку имање, да то она не би учинила. Јер ја сам уверен, да Матица српска неће пропасти за шест месеци зато, ако не буде имала могућности да прода чији иметак. Ја мислим, да таква петиција није изашла из рђаве воље него из необавештења. Почело се писати у штампи, како ће се донести закон о кому је овде реч и тим се начином створила једна психоза и у таквом расположењу дошла су господа из Матице српске са захтевом да им се то образложило, што је фактично у ствари, ја мислим, да они ту петицију не би поднели.

Има још једна ствар, коју је г. Андрић овде изнео, а то је потреба, да се заштити сељак против симулираних правних послова, који се већ данас врше поводом овог закона, а то је да се већ данас врши пренос талија тј. да за дуг који узим земљорадник он преноси своје имање на повериоца. Ту морам да истакнем, да се о том водило рачуна у Влади и да ће такве одредбе бити донешене у даљем законодавству, који ће се издати и о којем се већ ради, да се такве појаве спрече, и да се земљорадник у том погледу заштити.

На крају, господо, морам споменути, да је овај законски предлог био резултат извесног компромиса у разним погледима и схваћањима. Јер је, господо, сасвим разумљиво, да у појединим стварима може бити разног гледања, може бити разног схваћања, да је неки желео, да се неко питање реши радикалније, а други је хтео да се реши либералније. Ја се надам, да ће и међу вама бити таквих који би желели, да поједина ствар буде радикалније формирана, а други више либералније. Али, пошто тај закон представља један компромис, који ће све интересе заштити, треба да се прими овај законски пројекат, како је овде поднесен.

Ово питање, специјално, што се тиче нужног поседа, које би се овде предвидело, било је такође у своје време предмет решавања Краљевске владе, али Краљевска влада није могла, због других важнијих интереса, примити да се тај максимум повећа. Из свих ових разлога, ја бих вас молио, господо, да овај законски предлог примите онако како је поднет Сенату.

Потпретседник **др. Фран Новак**: Претрес у начелу је свршен. — Прелазимо на гласање о овом законском предлогу. Молим г. секретара да изволи извршити прозивку. Гласаће се поименично. Ко је за овај законски предлог у начелу, изволиће гласати са „за“, а ко је против, изволеће гласати са „против“.

Секретар **Милан Поповић** прозива господу сенаторе да гласају, и они су гласали овако:

Алибеговић Асим отсутан; Алкалај др. И. ак отсутан; Алтипармаковић Јован за; Андрић др. Владимир за; Арнаутовић Шериф отсутан; Бањанин Јово за; Благојевић Ваца отсутан; Видаковић Антун отсутан; Виловић Осман отсутан; Вујић Павле за; Вукчевић др. Станојло отсутан; Гаврил, др. Емило против; Гавриловић др. Богдан за; Гај Људевит отсутан; Глушац др. Васо отсутан; Гмајнер др. Иван отсутан; Грасл др. Георг отсутан; Десница др. Урош за; Добришић Петар за; Драговић Милутин за; Ђирлић Петар за; Ивковић др. Момчило за; Илиџановић Димитрије за; Јалжабаћић Томо отсутан; Јанковић Стјепан за; Јовановић Ж. Милоје отсутан; Карамехмемовић др. Хамдија отсутан; Ковачевић Тома отсутан; Костић Петар отсутан; Костренчић др. Марко за; Кукуљевић-Санкцински Фран отсутан; Љубибратић др. Сава за; Мажуранић др. Желимир отсутан; Мајстровић др. Иво отсутан; Марјановић Милан за; Махмутбеговић Сефедин отсутан; Митровић Влада отсутан; Мићић др. Мићо отсутан; Михаљчић Стеван за; Муфтић Салем отсутан; Обрадовић Паја отсутан; Павелић др. Анте отсутан; Петровић др. Милутин за; Плој др. Мирослав за; Поповић Дака за; Поповић Матија за; Поповић Милан за; Равнихар др. Владимир отсутан; Радовановић Крста за; Радуловић Марко отсутан; Рајар др. Јанко отсутан; Рожић др. Валентин за; Самуровић Јанко за; Симоновић Милан отсутан; Смиљанић Крста отсутан; Станишић др. Алекса за; Станковић Јован за; Сулејмановић др. Џафер отсутан; Теслић Петар отсутан; Тимотијевић Коста отсутан; Томашић др. Љубомир за; Томић Светозар за; Тринаестић др. Динко за; Убавић Павле за; Франгеш др. Отон за; Хаџи Бошковић Трајко отсутан; Хаџи Ристић Спира против; Хрибар Иван за; Церовић Гаврило за; Шверљуга др. Станко отсутан; Шиловић др. Јосип отсутан; Шола Атанасије отсутан; Шунерина др. Бењамин за.

После гласања.

Потпретседник **др. Фран Новак**: Господо, изволите чути резултат гласања. Гласало је свега 36 сенатора, од којих су 34 гласали „за“, а двојица „против“. Према томе, објављујем да је предлог Закона о заштити земљорадника и о стављању на снагу појединих одредаба Закона о извршењу и обезбеђењу у начелу примљен. Прелазимо на претрес у појединостима; али пре тога, имам да саопштим Сенату да је дошао извештај Одбора у погледу амандмана сенатора г. др. Емила Гавриле, из кога се види да је амандман, предложен код параграфа 6 Законског предлога, одбачен. — Сад, господо, прелазимо на претрес у појединостима. Пошто је у предлогу Закона све-

га једна глава, то ће се о свима параграфима те главе водити једновремена дебата. Жели ли ко од госпоре сенатора да говори? (Нико се не јавља за реч.) Пошто се нико не јавља за реч, претрес у појединостима је закључен. Молим г. известиоца да изволи читати редом параграфе овога законског предлога.

Известилац **Милан Марјановић** чита параграф 1 (Види саст. 23.)

Потпретседник **др. Фран Новак**: Прима ли прочитани параграф 1? (Прима). Објављујем да је примљено.

Известилац **Милан Марјановић** чита параграф 2 (Види саст. 23 саст.)

Потпретседник **др. Фран Новак**: Прима ли се прочитани параграф 2? (Прима). Објављујем да је примљено.

Известилац **Милан Марјановић** чита параграф 3 (Види саст. 23.)

Потпретседник **др. Фран Новак**: Прима ли се прочитани параграф 3. (Прима). Објављујем да је примљено.

Известилац **Милан Марјановић** чита параграф 4 (Види саст. 23.)

Потпретседник **др. Фран Новак**: Прима ли се прочитани параграф 4? (Прима). Објављујем да је примљено.

Известилац **Милан Марјановић** чита параграф 5 (Види саст. 23.)

Потпретседник **др. Фран Новак**: Прима ли се прочитани параграф 5? (Прима). Објављујем да је примљено.

Известилац **Милан Марјановић** чита параграф 6 (Види саст. 23.)

Потпретседник **др. Фран Новак**: Прима ли се прочитани параграф 6? (Прима). Објављујем да је примљено.

Известилац **Милан Марјановић** чита параграф 7 (Види саст. 23.)

Потпретседник **др. Фран Новак**: Прима ли се прочитани параграф 7? (Прима). Објављујем да је примљено.

Известилац **Милан Марјановић** чита параграф 8 (Види саст. 23.)

Потпретседник **др. Фран Новак**: Прима ли се прочитани параграф 8? (Прима). Објављујем да је примљено.

Известилац **Милан Марјановић** чита параграф 9 (Види саст. 23.)

Потпретседник **др. Фран Новак**: Прима ли се прочитани параграф 9? (Прима). Објављујем да је примљено.

Према томе, објављујем да је Сенат примио овај законски предлог и у појединостима. Сад ћемо приступити коначном гласању о овом законском предлогу у целини.

Молим г. сенатора да изволи прозивати господу сенаторе ради гласања.

Секретар **Милан Поповић** прозива господу сенаторе да гласају, и они су гласали овако:

Алибеговић Асим отсутан; Алкалај др. Ирак отсутан; Алтипармаковић Јован за; Андрић др. Владимир за; Арнаутовић Шериф отсутан; Бањанин Јово за; Благојевић Васа отсутан; Видаковић Антун отсутан; Виловић Осман отсутан; Вујић Павле за; Вукчевић др. Станојло отсутан; Гаврила др. Емило против; Гавриловић др. Богдан за; Гај Људевит отсутан; Глушац др. Васо отсутан; Гмајнер др. Иван отсутан; Грасл др. Георг отсутан; Драговић Милутин за; Ђирлић Петар за; Ивковић др. Момчило за; Илићановић Димитрије за; Јалжабатић Томо отсутан; Јанковић Стјепан за; Јовановић Ж. Милоје отсутан; Карамехмедовић др. Хамдија отсутан; Ковачевић Тома отсутан; Костић Петар отсутан; Костренчић др. Марко за; Кукуљевић-Санкцијски Фран отсутан; Љубибратић др. Сава за; Мажуранић др. Желимир отсутан; Мајстровић др. Иво отсутан; Марјановић Милан за; Махмутбеговић Сефедин отсутан; Митровић Влада отсутан; Мићић др. Мићо отсутан; Михалчић Стеван за; Муфтић Салем отсутан; Обрадовић Гаја отсутан; Павелић др. Анте отсутан; Петровић др. Милутин за; Плој др. Мирослав за; Поповић Дака за; Поповић Матија за; Поповић Милан за; Равнихар др. Владимир отсутан; Радовановић Крста за; Радуловић Марко отсутан; Рајар др. Јанко отсутан; Рожић др. Валентин за; Самуровић Јанко за; Симоновић Милан отсутан; Смиљанић Кр-

ста отсутан; Станишић др. Алекса за; Станковић Јован за; Сулејмановић др. Џафер отсутан; Теслић Петар отсутан; Тимотијевић Коста отсутан; Томашић др. Љубомир за; Томић Светозар за; Тринаестић др. Дринко за; Убавић Павле за; Франгеш др. Отон за; Хаџи Бошковић Трајко отсутан; Хаџи Риштић Спира против; Хрибар Иван за; Церовић Гаврило за; Шверљуга др. Станко отсутан; Шиловић др. Јосип отсутан; Шола Атанасије отсутан; Шуперина др. Бењамин за.

После гласања.

Потпретседник др. **Фран Новак**: Изволите господо сенатори, чути резултат гласања. Гласало је свега 37 господо сенатора, од којих су 35 гласали „за“, а 2 су гласали „против“. Тиме је законски предлог о заштити земљорадника и о стављању на снагу појединих одредаба Закона о извршењу и обезбеђењу и у целости коначно примљен.

Предлажем Сенату да данашњу седницу закључимо (Прима се), а идућу да закажем за сутра, 16 овог месеца, у 10.30 часова пре подне, са продужењем данашњег дневног реда. — Прима ли Сенат? (Прима). Објављујем да је примљено.

Закључујем данашњу седницу.